

HANDREIKING

reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs

Al het mogelijke werd gedaan om de informatie in dit boek zo juist en actueel te maken als kan.
Auteurs of uitgever kunnen niet verantwoordelijk gesteld worden voor mogelijke nadelen
die lezers door eventuele onvolkomenheden in het boek zouden kunnen ondervinden.

Handreiking

reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs

prof. drs. Dolf van Veen
dr. Daan Wienke

Garant

Antwerpen-Apeldoorn

Dolf van Veen & Daan Wienke
Handreiking reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs.
Antwerpen – Apeldoorn
Garant
2005

57 blz. – 24 cm.
D/2005/5779/62
ISBN 90-441-1788-2
NUR 810

Omslagontwerp & opmaak: Jos Dohmen

© De auteurs, LCOJ / NIZW Jeugd & Garant-Uitgevers n.v.

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs en van de uitgever.

Garant
Somersstraat 13-15, B-2018 Antwerpen
Koninginnelaan 96, NL-7315 EB Apeldoorn
www.garant-uitgevers.be uitgeverij@garant.be www.garant-uitgevers.nl info@garant-uitgevers.nl

Inhoud

1. Inleiding	7
2. De reboundvoorziening in kort bestek	9
2.1 Kenmerken, achtergronden en beleidsdoelstellingen	9
2.2 Swv-VO als aangrijpingspunt	9
2.3 Bekostigingssystematiek en -voorwaarden	10
2.4 De reboundvoorziening in een notendop	14
3. Bestaande time-outprogramma's in Nederland: leerervaringen en aanbevelingen voor reboundvoorzieningen	17
3.1 Introductie	17
3.2 Kerngegevens voorzieningen	17
3.3 Voor de rebound relevante aspecten van bestaande opvangvoorzieningen	19
3.3.1 Bestaande varianten en hun relevantie voor de reboundontwikkeling	19
3.3.2 Leerervaringen vanuit de functies van een reboundvoorziening bezien	21
3.3.3 Leerervaringen bezien vanuit methodische en organisatorische aspecten	22
3.4 Tot besluit	25
4. Stappenplan voor de ontwikkeling en invoering van reboundvoorzieningen	27
<i>Stap 1 Oriëntatie</i>	28
Verkenning 1	28
Verkenning 2	28
Verkenning 3	29
Verkenning 4	30
Verkenning 5	30
Samenvatting stap 1	31
<i>Stap 2 Plan van aanpak</i>	32
Ad a (tijdpad en tijdsinvestering)	32
Ad b (kostenaspect)	32
Ad c (organisatie)	32
Ad d (samenwerking)	32
Ad e (kwaliteitseisen)	33
Samenvatting stap 2	39
<i>Stap 3 Besluitvorming</i>	40
Samenvatting stap 3	40
<i>Stap 4 Plan van uitvoering</i>	41
Operationeel niveau	41

Organisatieniveau	42
Beleidsniveau	42
Samenvatting stap 4	43
<i>Stap 5 Voorbereiding en implementatie</i>	44
Samenvatting stap 5	44
<i>Stap 6 Borging</i>	45
Samenvatting stap 6	45
5. Checklist	47
<i>Nadere informatie en ondersteuning voor samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs</i>	57

I. Inleiding

Deze handreiking dient ter ondersteuning van het opzetten en uitvoeren van een reboundvoorziening in het voortgezet onderwijs. De handreiking richt zich primair op samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs (hierna aangegeven met 'Swv-VO') en is bedoeld als hulpmiddel om vorm en inhoud te geven aan het realiseren van reboundvoorzieningen die aangekondigd zijn in het Plan van aanpak veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen (hierna ook aangegeven als: plan van aanpak) van de minister van OCW en waarvoor de samenwerkingsverbanden middelen zullen ontvangen.

In het plan van aanpak van de minister van OCW over veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen is ingegaan op het belang van een veilig schoolklimaat als noodzakelijke voorwaarde voor het geven van kwalitatief goed onderwijs. De mogelijke oorzaken voor het ontstaan van onveilige situaties zijn zeer divers. Veelal gaat het om een kleine groep leerlingen die een onevenredig negatief effect kunnen hebben op het schoolklimaat en op de veiligheidssituatie op school. De problemen van deze jongeren manifesteren zich in het onderwijs terwijl de oorzaak veelal ligt in de opvoeding, de gezinssituatie en/of de verdere leefomgeving van de leerling. In het plan van aanpak is benadrukt dat de school daarom moet kunnen terugvallen op de deskundigheid van voorzieningen voor jeugd en veiligheid rond de school. De primaire verantwoordelijkheid bij het creëren en handhaven van een veilig schoolklimaat blijft echter bij de school zelf liggen. Om scholen te faciliteren bij het realiseren van deze opdracht, zijn in het Plan van aanpak verschillende maatregelen aangekondigd in zowel de preventieve als de meer curatieve en repressieve sfeer.

Het creëren van onderwijsvoorzieningen voor de tijdelijke opvang van leerlingen die om gedragsmatige redenen niet handhaafbaar zijn in de actuele schoolsituatie, de zogenaamde reboundvoorzieningen, vormt één van de maatregelen ter bevordering van een veilig schoolklimaat. Daarmee is de reboundvoorziening ingebed in een groter geheel van samenhangende maatregelen, waaronder de versterking van leerlingbegeleiding, de realisatie van sluitende zorgstructuren in en rond de school (Operatie Jong) en 1.000 extra plaatsen in het vmbo-onderwijs.

Er worden in deze handreiking praktische handvatten geboden bij het (planmatig) opzetten en/of verder ontwikkelen van de beoogde reboundvoorziening door:

- het verduidelijken van de doelstelling van deze voorzieningen, de beoogde doelgroep en de resultaatsverwachting;
- het benutten van bestaande ervaringen, zoals die met betrekking tot de time-out voorziening, voor een effectieve en efficiënte vormgeving van reboundvoorzieningen;
- voorstellen te doen over de inbedding van reboundvoorzieningen in de bestaande en de zich ontwikkelende zorgstructuur van het voortgezet onderwijs, zowel op school- als bovenschools niveau;
- rekening te houden met de inbedding van reboundvoorzieningen in de bestaande en in ontwikkeling zijnde structuur van interventieprogramma's, schakel- en vervolgtrajec-ten voor leerlingen die in het voortgezet onderwijs in samenwerking met onder meer

- het speciaal onderwijs, de jeugdzorg, de arbeidstoeleidende voorzieningen en de ROC's gerealiseerd zijn of kunnen worden;
- het formuleren van een stappenplan voor de voorbereiding, invoering en evaluatie van reboundvoorzieningen, inclusief aandacht voor de partijen die bestuurlijk/beleidsmatig en op uitvoeringsniveau betrokken (kunnen) zijn bij de realisatie van de reboundvoorziening.

Om de toegankelijkheid te vergroten is er in deze handreiking voor gekozen geen beschrijvingen van praktijkvoorbeelden op te nemen. Wel wordt kort aandacht besteed aan de ervaringen van bestaande onderwijsopvangvoorzieningen die van nut kunnen zijn bij het opzetten van een reboundvoorziening. Uitgebreide beschrijvingen van bestaande, veelbelovende praktijkvoorbeelden die (op onderdelen) een hoge gebruikswaarde hebben voor het realiseren van de beoogde voorzieningen zijn beschikbaar via de website van het LCOJ (www.onderwijsjeugdzorg.nl).

Deze handreiking moet bijdragen aan een verantwoorde invoering en versnelling van de voorbereidende activiteiten. Het gaat niet om het presenteren van een blauwdruk maar om het benutten van ervaringskennis en de bevindingen uit de LCOJ-inventarisatie en lopend onderzoek in de planfase (het concept en de operationalisering van de reboundvoorziening), om het benoemen van randvoorwaarden die samenhangen met een goede voorbereiding en invoering, en om het leren van eerdere ontwikkelings- en invoeringstrajecten, mede met het oogmerk frequent voorkomende knelpunten te voorkomen of te kunnen oplossen.

Daarbij wordt bovendien geanticipeerd op vragen van de Swv-VO die met name de komende twee jaar op zullen komen tijdens het ontwikkelings- en invoeringsproces. Het gaat daarbij onder meer om zaken als:

- hoe komen we tot een sluitend systeem van leerlingenzorg, inclusief rebound?
- hoe kan de samenwerking met andere betrokkenen zoals jeugdzorg, scholen, aanpalende onderwijs- en jeugdvoorzieningen en (lokale) overheden geoptimaliseerd worden?
- hoe kunnen de verschillende financieringsstromen effectief gecombineerd worden?

In de handreiking wordt ten slotte ook aangegeven waar de Swv-VO geholpen kunnen worden als zij verdere vragen hebben.

2. De reboundvoorziening in kort bestek

2.1 *Kenmerken, achtergronden en beleidsdoelstellingen*

De reboundvoorziening is, zoals opgemerkt in de inleiding, een onderdeel van het plan van aanpak met betrekking tot veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen, en is daarmee ingebed in een groter geheel van samenhangende maatregelen, waaronder de versterking van leerlingbegeleiding en zorgstructuren in en om de school.

Onder reboundvoorziening wordt verstaan: een onderwijsopvangvoorziening waarin de leerling een niet-vrijblijvend programma krijgt aangeboden om binnen een afgebakende periode van enkele maanden een nieuwe start te maken met het oog op het vervolgen van de schoolloopbaan binnen het reguliere voortgezet onderwijs¹.

De rebound is bestemd voor leerlingen in het voortgezet onderwijs die met hun gedrag de veiligheid van medeleerlingen en docenten negatief beïnvloeden, maar die ondanks dat niet thuis horen in het vmbo-onderwijs en/of justitiële instellingen². Door deze leerlingen tijdelijk uit de reguliere onderwijssetting te halen krijgen leerlingen (en dus ook de school) de mogelijkheid om even op adem te komen. Doordat leerlingen tijdelijk uit de school worden gehaald, heeft dit onmiddellijk positieve effecten in de school. In deze periode wordt ingezet op motivatie- en gedragsverandering, herstel van de verhoudingen, verbetering van de leerattitude en het inhalen van leerachterstanden. Daarnaast worden eventuele aanvullende maatregelen genomen, bijvoorbeeld de inzet van jeugdzorg. Tevens kan tijdens deze periode bekeken worden welk vervolgtraject het meest geëigend is.

De reboundvoorzieningen moeten tijdelijk zijn voor de leerling; doel is om leerlingen terug te geleiden naar het reguliere onderwijs. De leerling blijft dan ook ingeschreven op zijn of haar school. De school blijft verantwoordelijk voor het onderwijsprogramma aan de leerling dat op de reboundvoorziening wordt aangeboden. Op basis van ervaringen met de time-out voorzieningen is de verwachting dat een belangrijk deel van de doelgroep afkomstig is van het vmbo.

2.2 *Swv-VO als aangrijpingspunt*

Het Swv-VO is het aangrijpingspunt voor financiering en organisatie van de reboundvoorziening. Hierdoor kan worden aangesloten bij de zorgstructuur in en rond de school. Uitgangspunt is dat de Swv-VO de ruimte voor maatwerk krijgen. Dit betekent in de

¹ De term rebound betekent in de sportwereld (basketbal, ijshockey) dat je jezelf in positie brengt om een tweede kans op scoren te creëren.

² Het gaat onder meer om: persistent verbaal geweld tegen personeel, (dreigen met) fysiek geweld tegen medeleerlingen, persistent storend gedrag in de les, en (dreigen met) fysiek geweld tegen leerkrachten.

praktijk dat in sommige gevallen kan worden voortgebouwd op de al bestaande time-out voorzieningen.

Door het Swv-VO als spin in het web voor de financiering en organisatie aan te wijzen, kan op dit niveau een gebundelde inzet van middelen en expertise in de regio mogelijk gemaakt worden, en kan de noodzakelijke afstemming met de lokale en provinciale overheden over de inzet van jeugd- en veiligheidsvoorzieningen plaats vinden. Dit geldt ook voor de noodzakelijke afstemming met het aanpalende onderwijsveld. In dit kader is met name de afstemming met beleidsprogramma's zoals 'Herstart'³ en de inzet van 1.000 extra zsmok-plaatsen van belang, ter realisatie van een passende onderwijsplek voor elke leerling in een regio.

Het is aan het Swv-VO om te bepalen hoe de toeleiding naar de reboundvoorziening verloopt. In de praktijk kan het zorgadviesteam, de leerlingbegeleiding of de leerplichtambtenaar daarbij een belangrijke rol spelen.

De leerling blijft ingeschreven op de eigen school en wordt tijdelijk opgevangen met het oog op terugkeer naar de eigen school. In gevallen waar terugkeer naar de eigen school niet mogelijk of gewenst is, worden afspraken gemaakt met andere scholen binnen het samenwerkingsverband. Deelname aan de reboundvoorziening is niet vrijblijvend en gebeurt zondig met drang, in samenspraak met de leerling en de ouders.

Samenwerking en afspraken met gemeenten zijn essentieel met het oog op het eventueel inzetten van maatschappelijk werk, het tegengaan van voortijdig schoolverlaten, handhaven van de leerplicht, de veiligheid en de openbare orde.

Samenwerking en afspraken met provincies en grootstedelijke (jeugd)zorgregio's zijn van belang vanwege de eventuele inzet van jeugdzorg. Ook afstemming met het aanpalende onderwijsveld (ROC, REC-cluster IV) dient geregeld te worden.

2.3 Bekostigingssystematiek en -voorwaarden

Het ministerie van OCW stelt structurele middelen beschikbaar voor de Swv-VO ten behoeve van een reboundvoorziening⁴. Vanwege het sterke raakvlak met de doelen van het regionale zorgbudget is voor de toekenning van middelen voor de reboundvoorziening gekozen voor één regeling. Daarmee worden de extra administratieve lasten tot een minimum beperkt.

De beschikbare middelen worden toegekend naar rato van het aantal ingeschreven vmbo-leerlingen in het derde en vierde leerjaar van de scholen binnen het Swv-VO. Differentiatie in de toewijzing van middelen door het land heen, aansluitend op daar waar de gedrags-

³ 'Herstart' is een onderwijsprogramma van maximaal 13 weken dat zich richt op leerplichtige kinderen en jongeren die meer dan vier weken thuiszitten, zonder uitzicht op plaatsing op een school, die bekend zijn bij een leerplichtambtenaar, nog geen indicatie hebben van een Cvl en ook nog niet in een indicatietraject zitten.

⁴ Alle scholen voor vmbo en/of praktijkonderwijs of scholengemeenschappen met een afdeling vmbo en/of praktijkonderwijs zijn verplicht aangesloten bij een Swv-VO. Havo/vwo-scholen kunnen zich op vrijwillige basis aansluiten bij een Swv-VO.

problemen het grootst zijn, gebeurt via de verdeling van de 1.000 extra plaatsen in het vmok-onderwijs en het programma Herstart. Hierdoor kan in alle regio's de reboundvoorziening als basisvoorziening voor gedragsmoeilijke leerlingen worden ingericht en krijgen die regio's waar de gedragsproblematiek het grootst is, aanvullend daarop extra middelen toegekend.

Voor de aanvullende bekostiging voor reboundvoorzieningen is op grond van deze regeling voor 2005 een bedrag beschikbaar van € 14,3 miljoen. Vanaf 2006 is jaarlijks een bedrag beschikbaar van € 19,3 miljoen, onder voorbehoud van goedkeuring door de begrotingswetgever.

De relevante artikelen uit de regeling voor de reboundvoorziening worden hierna integraal weergegeven, en vervolgens artikelsgewijs toegelicht.

Artikel 4 – Doel aanvullende bekostiging Swv-VO

1. Deze regeling voorziet in de tegemoetkoming in de kosten van het Swv-VO om een reboundvoorziening te realiseren.
2. Aan het Swv-VO wordt via het bevoegd gezag van de kassierschool een aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening toegekend om:
 - a. te stimuleren dat scholen met andere scholen in het Swv-VO als onderdeel van de totale zorg voor leerlingen in het Swv-VO, reboundvoorzieningen inrichten voor die leerlingen in het voortgezet onderwijs die wegens gedragsproblemen de veiligheid van medeleerlingen en docenten negatief beïnvloeden en die een grens hebben overschreden of dreigen te overschrijden en daardoor tijdelijk niet meer te handhaven zijn binnen de school;
 - b. criteria op te stellen betreffende de toeleiding, de inhoud van het traject en de terugplaatsing;
 - c. een niet-vrijblijvende kans te bieden aan de leerling om zijn schoolloopbaan te kunnen vervolgen;
 - d. een inspanningsverplichting aan te gaan om de leerling na afloop van zijn verblijf van enkele maanden in een reboundvoorziening zijn schoolloopbaan te kunnen laten vervolgen. Het bevoegd gezag van de school waar de leerling staat ingeschreven, blijft gedurende de plaatsing in een reboundvoorziening verantwoordelijk voor het onderwijs aan de leerling;
 - e. via een samenhangende aanpak te garanderen dat een leerling een passende onderwijsplek krijgt; daartoe wordt samengewerkt met in ieder geval REC's en gemeenten, en
 - f. te komen tot een aanpak voor een leerling die aansluit bij de aanpak van de desbetreffende leerling in het basisonderwijs of het speciaal basisonderwijs; daartoe wordt overleg gevoerd met de samenwerkingsverbanden WSNS.

Artikel 5 – Bedrag aanvullende bekostiging

1. De aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening wordt per Swv-VO eenmalig vastgesteld op basis van het aantal bekostigde leerlingen dat op 1 oktober 2004 is vermeld op de overzichten, bedoeld in artikel 14a, eerste lid, van het Bekostigingsbesluit W.V.O. De hoogte van de aanvullende bekostiging wordt berekend door een bedrag per leerling te vermenigvuldigen met het aantal leerlingen dat op 1 oktober 2004

staat ingeschreven voor het derde en vierde leerjaar bij de scholen in het Swv-VO.

- 2 De hoogte van het bedrag per leerling voor de berekening van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening bedraagt in 2005: € 63,-.

Artikel 6 – Verstreking aanvullende bekostiging

1. Het bevoegd gezag van de kassierschool ontvangt de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening zonder voorafgaande aanvraagprocedure.
2. Het bevoegd gezag van de kassierschool verdeelt het bedrag van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening met inachtneming van de aanvulling in het zorgplan met betrekking tot de reboundvoorziening, bedoeld in artikel 8, tweede lid, van deze regeling.
3. Het bevoegd gezag van de kassierschool ontvangt in het kalenderjaar 2005 uiterlijk in juni een beschikking omtrent de verstreking van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening.
4. De betaling van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening vindt in juni 2005 plaats.

Artikel 7 – Financiële verantwoording

1. De aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening wordt verstrekt als tegemoetkoming in de uitgaven die zijn verbonden aan een reboundvoorziening die al zijn getroffen en nog getroffen worden.
2. De aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening wordt herkenbaar opgenomen als baten in de jaarrekening van de kassierschool. De lasten worden verantwoord binnen de daartoe bestemde posten in de jaarrekening.
3. De verklaring van de accountant omvat tevens een oordeel over de rechtmatige besteding van de aanvullende bekostiging voor een reboundvoorziening.

Artikel 8 – Inhoudelijke verantwoording via zorgplan en evaluatieve voortgangsrapportage

1. De inhoudelijke verantwoording vindt plaats in het zorgplan en de evaluatieve voortgangsrapportage.
2. In 2005 wordt voor een reboundvoorziening een aanvulling op het zorgplan 2005/2006 meegezonden met de indiening van de evaluatieve voortgangsrapportage 2004/2005 vòòr 15 november 2005.
3. Het zorgplan vermeldt voor een reboundvoorziening in ieder geval de omvang en de samenstelling van de beoogde doelgroep en de streefdoelen voor de in artikel 4, onderdelen a tot en met f, genoemde beleidsdoelen.
4. De verantwoording over 2005 vindt plaats in de evaluatieve voortgangsrapportage 2006.
5. De evaluatieve voortgangsrapportage vermeldt voor een reboundvoorziening: omvang en samenstelling van de uiteindelijk bereikte doelgroep en de bereikte resultaten ten aanzien van de in artikel 4, onderdelen a tot en met f, genoemde beleidsdoelen.

Artikel 9 – Beleidsevaluatie

De swv-VO verlenen medewerking aan de inhoudelijke evaluatie door de minister.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 4, lid 1

Dit artikel voorziet in een structurele basisbekostiging van reboundvoorzieningen uit de onderwijsmiddelen. Gemeenten en provincies kunnen vanuit hun verantwoordelijkheden voor de leerplicht, het terugdringen van het voortijdig schoolverlaten, de openbare orde, het lokale gezondheidsbeleid, het lokale jeugdbeleid, het maatschappelijk werk en de jeugdzorg aanvullende middelen verstrekken.

Artikel 4, lid 2 onder a

De toegewezen middelen moeten aangewend worden voor alle leerlingen uit het voortgezet onderwijs, voor wie plaatsing op een reboundvoorziening de aangewezen oplossing is. Het is aan het Swv-VO om afhankelijk van de regionale behoeften te bepalen voor welke VO-leerling een reboundvoorziening de meest geschikte oplossing is, en voor welke VO-leerling andere oplossingen (leerlingbegeleiding in de school, een zmk-plaats) passender zijn.

Artikel 4, lid 2, onder d

De school waar de leerling staat ingeschreven blijft verantwoordelijk voor de voortgang van het leerproces en de toetsing van de leerstof. De inspectie zal hierop toezien. Daarnaast moet er tijd worden ingeruimd voor het aanbieden van de benodigde zorg.

Artikel 4, lid 2, onder e en f

De reboundvoorziening moet onderdeel uitmaken van een samenhangend aanbod van onderwijs en zorg dat erop gericht is voor iedere leerling een passende onderwijsplek te realiseren. Hiervoor zijn afspraken nodig over welke voorziening (reboundvoorziening, 1.000 extra zmk-plaatsen, leerlingbegeleiding in de school) voor welke leerling de beste oplossing biedt. Dit kan alleen bereikt worden als wordt afgestemd met de REC's en de gemeenten in het betreffende samenwerkingsverband.

Voor een goede overgang van (speciaal) basisonderwijs naar het vervolgonderwijs is overleg met samenwerkingsverbanden WSNS van belang. Op deze manier kan informatie die in het (speciaal) basisonderwijs over een gedragsmoeilijke leerling is verkregen, worden benut in het voortgezet onderwijs. Overigens blijft gelden dat een leerling pas in aanmerking komt voor een reboundvoorziening als de leerling is ingeschreven op een school voor voortgezet onderwijs.

Ten slotte is samenwerking met het ROC, de leerlingbegeleiding in de scholen en met andere voorzieningen in het zorgadviesteam aan te bevelen. In zorgadviesteams, consultatieteams of multidisciplinaire teams werken scholen samen met een netwerk van externe jeugdvoorzieningen zoals de jeugdgezondheidszorg, de jeugdzorg, het maatschappelijke werk, de leerplichtambtenaar en politie/Justitie om leerlingen (en hun ouders) met problemen zo vroeg, zo kort en zo nabij mogelijk de benodigde hulp te bieden.

Artikel 5

De aanvullende bekostiging in 2005 wordt berekend door het bedrag per leerling zoals vermeld in artikel 5, tweede lid te vermenigvuldigen met het aantal leerlingen, dat op 1 oktober 2004 staat ingeschreven voor het derde en vierde leerjaar van de scholen binnen het Swv-VO.

Met de uitvoering in juni 2005 beschikt Cfi nog niet over de gevalideerde telgegevens. Daarom stelt Cfi de hoogte van de aanvullende bekostiging eenmalig vast aan de hand van de op dat moment voorhanden zijnde telgegevens.

Artikel 8

Om Swv-VO en scholen niet onnodig te belasten is gekozen voor aansluiting bij bestaande planverplichtingen. Omdat veel Swv-VO bij het uitkomen van deze regeling al hun zorgplan voor 2005/2006 gereed hebben is de termijn voor indiening van een aanvulling van het plan voor reboundvoorzieningen gesteld op uiterlijk 15 november 2005. Zorgplan en evaluatieve voortgangsrapportage dienen conform artikel 10 h van de WVO jaarlijks voor respectievelijk 1 juni en 15 november aan de inspectie en de minister te worden gezonden.

Artikel 9

In de evaluatie zal de inzet van de toegewezen middelen en de inrichting van de reboundvoorzieningen worden meegenomen. Hiervoor wordt tevens gebruik gemaakt van de bevindingen van de Inspectie voor het onderwijs. De uitkomsten kunnen aanleiding geven tot beleidswijzigingen. De evaluatie heeft in ieder geval betrekking op de mate waarin de doelstellingen worden gerealiseerd die in artikel 4 zijn geformuleerd. Belangrijke beleidsinformatie hiervoor is:

- omvang en kenmerken van de geplaatste doelgroep,
- verblijfsduur en de kwaliteit van het onderwijs- en zorgaanbod,
- bijdrage aan de veiligheid van het onderwijs,
- het terugkeerpercentage naar de reguliere onderwijssetting op de korte en de langere termijn,
- de mate waarin de samenwerkende partners erin slagen om in de regio een sluitend aanbod te realiseren.

Tot zover de toelichting op de in het kader van deze handreiking relevante artikelen van de regeling. Met betrekking tot de beleidsevaluatie (artikel 9) zullen tevens de bevindingen van de jaarlijkse LCOJ-monitor Voortgezet onderwijs en externe instellingen⁵ over de zorgstructuur van scholen en Swv-VO worden benut en met name die over de reboundvoorzieningen.

2.4 De reboundvoorziening in een notendop

Op basis van het eerder genoemde plan van aanpak en de aanvullende informatie kunnen de onderscheidende aspecten van de reboundvoorziening als volgt worden samengevat:

Doelgroep

Leerlingen in het voortgezet onderwijs met gedragsproblemen, die de veiligheid van medeleerlingen en docenten negatief beïnvloeden en die een grens hebben overschreden of dreigen te overschrijden en vanwege hun gedragsproblemen tijdelijk niet meer te

⁵ Jaarlijkse meting in het voortgezet onderwijs die betrekking heeft op de inzet van externe instellingen (met name maatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg, leerplicht, bureau jeugdzorg en politie) in de zorgadviesteams van scholen voor voortgezet onderwijs en in het Swv-VO, en op de voortgangsevaluatie van bestuurlijke afspraken in dit verband. Scholen voor voortgezet onderwijs, Swv-VO, gemeenten en provincies werken mee aan deze monitor.

handhaven zijn binnen de school. Het gaat om leerlingen die ontspoord zijn of dreigen te ontsporen en niet meer binnen de leerlingenzorg in en rond de school geholpen kunnen worden, maar wel gemotiveerd zijn (of kunnen worden) om hun opleiding binnen het regulier onderwijs te vervolgen. De reboundvoorziening is niet bedoeld voor leerlingen met een zmk-indicatie, leerlingen die een justitieel traject moeten doorlopen (straf- en civielrechtelijke plaatsingen) en leerlingen waarop het Herstart-programma zich richt.

Doelen

Op schoolniveau beoogt de reboundvoorziening:

- scholen te ontlasten van gedragsmoeilijke leerlingen, waar het veilig schoolklimaat in het geding is en het arsenaal van leerlingenzorg is uitgeput, en
- scholen te ondersteunen bij het kunnen voortzetten van het onderwijs aan gedragsmoeilijke leerlingen.

Op het niveau van de leerling beoogt de reboundvoorziening:

- leerlingen een nieuwe maar niet vrijblijvende kans te bieden om in een afgebakende periode te bewijzen dat hij/zij binnen het reguliere onderwijs aan zijn/haar toekomst kan en wil werken.

De reboundvoorziening beoogt in het verlengde hiervan de zorgstructuur van het voortgezet onderwijs te versterken en bij te dragen aan de doelstelling om het voortijdig schoolverlaten tegen te gaan.

Kenmerken

- Een voor school en leerling tijdelijke opvangvoorziening voor onderwijs en intensieve begeleiding van de leerling.
- Zoveel mogelijk handhaving van het onderwijsprogramma, daarnaast inzet inzake gedragsverandering, herstel van de verhoudingen, verbetering van de leerattitude en het inhalen van leerachterstanden en eventuele aanvullende maatregelen, bijvoorbeeld de inzet van jeugdzorg.
- De leerling blijft ingeschreven op zijn of haar school.
- De school blijft verantwoordelijk voor het onderwijsprogramma aan de leerling dat op de reboundvoorziening wordt aangeboden.

Werkwijze

In een afgebakende periode van enkele maanden wordt ingezet op onderwijs en gedragsverandering, herstel van de verhoudingen, verbetering van de leerattitude en het inhalen van lesachterstanden. Daarnaast worden eventuele aanvullende maatregelen genomen, bijvoorbeeld de inzet van jeugdzorg. Tevens kan tijdens deze periode bekeken worden welk vervolgtraject het meest geëigend is.

Tot zover de bespreking van de kritische kenmerken van de beoogde reboundvoorzieningen. In vergelijking met diverse bestaande time-outvoorzieningen worden enkele onderscheidende kenmerken zichtbaar zoals de nadruk op het onderwijsprogramma, de terugkeer naar het reguliere onderwijs, de verantwoordelijkheid van de school waar de

leerling staat ingeschreven voor de voortgang van het leerproces en de toetsing van de leerstof, en de rol van de Swv-VO als aangrijpingspunt voor financiering en organisatie van de reboundvoorziening waardoor op dit niveau een gebundelde inzet van middelen en expertise in de regio gerealiseerd kan worden (inzet van jeugd- en veiligheidsvoorzieningen en afstemming met het aanpalende onderwijsveld); voor de onderwijsopvang krijgen de Swv-VO aanvullende, structurele bekostiging.

In het vervolg van deze handreiking staat een stappenplan voor de opzet en invoering van reboundvoorzieningen centraal. Om daarbij te kunnen profiteren van de leerervaringen van bestaande onderwijsopvang- en time-outvoorzieningen behandelen wij deze eerst in vogelvlucht in het volgende hoofdstuk.

3. Bestaande time-outprogramma's in Nederland: leerervaringen en aanbevelingen voor reboundvoorzieningen

3.1 *Introductie*

De zorgstructuur in het voortgezet onderwijs is de afgelopen jaren aanzienlijk in beweging. De leerlingenzorg van scholen en het Swv-VO profiteren daarbij in toenemende mate van de inzet van externe instellingen op het gebied van welzijn, zorg en veiligheid.¹ Met name de inzet van (school)maatschappelijk werk en (bureau) jeugdzorg in en om zorgteams heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de versterking van de leerlingenzorg op het gebied van vroegtijdige signalering en diagnostiek van gedrags-, ontwikkelings- en opvoedingsmoeilijkheden van jongeren, consultatie en deskundigheidsbevordering van onderwijsgeevenden, en het inzetten van passende interventies.

In toenemende mate zijn tijdelijke voorzieningen voor opvang en onderzoek van gedragsmoeilijke jongeren deel gaan uitmaken van de zorgstructuur van scholen en Swv-VO voortgezet onderwijs. Hieronder vatten wij allereerst de kerngegevens samen van deze voorzieningen die bekend staan onder uiteenlopende namen zoals 'time-out project' of 'onderwijsopvangvoorziening'. Wat uitvoeriger staan wij stil bij inhoudelijke kenmerken van deze voorzieningen en de vraagstukken die daarbinnen door hun coördinatoren worden gesignaleerd. Daarna geven wij een korte schets van bestaande varianten om vervolgens in te gaan op gesignaleerde ontwikkelingsopdrachten die aanknopingspunten kunnen bieden voor de (verdere) ontwikkeling van de beoogde reboundvoorzieningen. Op de website van het LCOJ, www.onderwijsjeugdzorg.nl, staan praktijkvoorbeelden van een groot aantal onderwijsopvangvoorzieningen die beschreven zijn op basis van een vaste set aandachtspunten.

3.2 *Kerngegevens voorzieningen*

De *Monitor 2004 Voortgezet onderwijs en externe instellingen* laat zien dat scholen voor voortgezet onderwijs zich verantwoordelijk voelen voor een groot aantal leerlinggerichte voorzieningen (Van Veen e.a., 2005). Deze gaan verder dan leergerichte en (beroeps)keuze begeleiding en het verzorgen van persoonlijke of groepsgesichte leerlingbegeleiding (mentoraat, counseling e.d.). Zo biedt tweederde van de scholen sociale vaardigheidstrainingen aan en beschikt bijna zes op de tien scholen over schoolmaatschappelijk werk. Daarnaast

¹ Van Veen, D., P. van den Bogaart, M. Groeneveld & P. van der Steenhoven (2005), *Monitor 2004 Voortgezet onderwijs en externe instellingen*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

zegt een op de zes scholen te beschikken over een eigen tijdelijke opvangvoorziening voor gedragsmoeilijke leerlingen (schoolinterne time-out) en 42% van de scholen over de mogelijkheid van een tijdelijke plaatsing van gedragsmoeilijke leerlingen in een time-outvoorziening van het Swv-VO.

De Monitor 2004 Voortgezet onderwijs en externe instellingen toont aan dat ruim driekwart van de Swv-VO voortgezet onderwijs één of meer time-outvoorzieningen heeft. Bij 42% van de Swv-VO voortgezet onderwijs maken ook scholen die niet aangesloten zijn bij het Swv-VO gebruik van deze voorzieningen.

Meestal bevinden deze time-outvoorzieningen zich in één of meer scholen van het Swv-VO of, in beduidend mindere mate, in het OPDC. Daarnaast kunnen deze voorzieningen op een groot aantal andere locaties aangetroffen worden, met name ook in het speciaal onderwijs/REC (16%) of in een instelling voor jeugdzorg (11%).

Deze variëteit wordt ook zichtbaar bij de instellingen die betrokken zijn bij de feitelijke uitvoering en financiering van deze voorzieningen. Bij de uitvoering gaat het daarbij met name om medewerkers van scholen en voorzieningen van het Swv-VO, jeugdhulpverleningsinstellingen en het speciaal onderwijs. De financiering van time-outvoorzieningen wordt veelal niet door één partij gedaan. De belangrijkste financiers zijn de scholen c.q. het Swv-VO en de betrokken gemeente(n), en in mindere mate de betrokken provincie of grootstedelijke (jeugdzorg) regio (Van Veen e.a., 2005).

Bovenstaande gegevens onderstrepen het beeld dat afkomstig is uit de ruim tachtig voorzieningen waarmee het LCOJ in het kader van begeleiding en methodiekontwikkeling contacten onderhouden en de LCOJ-inventarisatie van 42 time-outvoorzieningen voor het plan aanpak veiligheid². Vastgesteld kon bovendien worden dat deze voorzieningen in alle provincies voorkomen en dat de G-32 gemeenten hierover bijna allemaal beschikken. De G-4, en met name Amsterdam en Rotterdam, beschikken over de meeste time-outvoorzieningen.

De voorzieningen laten in de LCOJ-inventarisatie (2004) aanzienlijke verschillen zien met betrekking tot een aantal kernaspecten. We noemen hier omwille van het overzicht overwegend de gemiddelde uitkomsten. Het aantal deelnemers op jaarbasis bedraagt gemiddeld 30 leerlingen en de verblijfsduur 18 weken; de verhouding jongens-meisjes is in de helft van de voorzieningen ongeveer gelijk, in de overige zitten beduidend meer jongens). De school van herkomst is gemiddeld 86% vmbo en 14% havo/vwo, en na de time outvoorziening komt gemiddeld 70% terug in voortgezet onderwijs van het Swv-VO. Verder werd gerapporteerd dat in de bekostiging van de betrokken voorzieningen het onderwijs in 81%, de gemeenten in 62% en de provincie/grootstedelijke (jeugdzorg) regio in 38% een bijdrage leveren. Drie op de vier voorzieningen hebben een structureel karakter, zij het dat vastgesteld kon worden dat als gevolg van teruglopende gemeentelijke middelen de discussie over (mede)bekostiging vanuit de gemeente in een aantal gevallen aan de orde was.

² LCOJ (2004), *Time out-voorzieningen in het voortgezet onderwijs; enkele bevindingen uit een korte inventarisatie*. Utrecht: LCOJ/NIZW Jeugd (beleidsmemo 15 April 2004). Opgemerkt moet worden dat in deze inventarisatie OPDC's, schakelvoorzieningen naar arbeid, instroomvoorzieningen ROC en Herstart-programma's niet zijn meegenomen.

Tot zover een eerste typering van de bestaande opvangvoorzieningen op basis van onderzoeksgegevens. Hieronder richten wij de blik op enkele inhoudelijke aspecten en keuzevraagstukken die wij optekenden uit onze contacten met de bestaande voorzieningen in Nederland. We beperken ons tot die aspecten die relevant zijn voor ontwerp en inrichting van de reboundvoorziening.

3.3 *Voor de rebound relevante aspecten van bestaande opvangvoorzieningen*

Wij noemen nu enkele bevindingen van bestaande time-outvoorzieningen die relevant zijn voor de vormgeving van rebounds in het voortgezet onderwijs. Daarbij is het belangrijk te weten dat de bestaande time-outvoorzieningen een verscheidenheid laten zien op het punt van de methodische vormgeving die samenhangt met onder meer de gekozen doelstelling, de beoogde doelgroep, en de inbedding in de leerlingenzorg van scholen en die van het Swv-VO. Het scala beweegt zich tussen de uitersten ‘vroegtijdige interventie’ en ‘laatste redmiddel’.

We presenteren daarom in 3.3.1 allereerst de voor de reboundvoorziening relevante varianten van de voorziening. Vervolgens geven we bij 3.3.2 de belangrijkste bevindingen die relevant zijn voor de reboundvoorziening; we doen dat aan de hand van de verschillende functies van de time out-voorziening: onderwijs, crisisinterventie, observatie/diagnostiek, hulpverlening, opvang. In 3.3.3 geven we enkele bevindingen die mogelijk van belang zijn voor inhoudelijke en organisatorische aspecten van de reboundvoorziening.

3.3.1 *Bestaande varianten en hun relevantie voor de reboundontwikkeling*

In de afgelopen twintig jaar zijn vele initiatieven tot stand gekomen die overwegend het antwoord waren op urgente problemen rond gedragsmoeilijke leerlingen in het onderwijs, dreigende maatregelen van schorsen en verwijderen, thuiszittende leerlingen en veiligheidsvraagstukken. Onderwijsopvangvoorzieningen ontstaan doorgaans waar de grenzen van de bestaande onderwijsvoorzieningen bereikt worden en voor leerlingen geen (passend) onderwijsalternatief voor handen is. Daarbij gaat het zowel om de grenzen van het de schoolinterne leerlingenzorg en die van het Swv-VO als om de criteria voor toelating tot het speciaal onderwijs en de BVE-instellingen.

Op basis van onze werkontwikkelingsactiviteiten en onderzoek onderscheiden we beziën vanuit de Swv-VO de volgende varianten van opvangvoorzieningen:

schoolinterne onderwijsopvangvoorzieningen

- voor kortdurende onderwijsopvang en hulpklassen met soms crisisopvang
- functioneert op enkele plaatsen voor een groep scholen

bovenschoolse onderwijsopvangvoorzieningen

- voor kortdurende onderwijsopvang, crisisinterventie en observatie; functioneert binnen Swv-VO op diverse locaties (aangewezen scholen, bovenschoolse locatie, OPDC) gericht op terugkeer naar de verwijzende school of een andere school in het Swv-VO
- voor kortdurende onderwijsopvang, crisisinterventie, observatie en schakeltrajecten; functioneert binnen Swv-VO op diverse locaties (aangewezen scholen, bovenschoolse locatie, OPDC, ROC) gericht op terugkeer naar de verwijzende school of een andere

- school in het Swv-VO of schakeltrajecten naar ROC/werk of speciaal onderwijs
- beide bovengenoemde varianten met mogelijkheid van langere plaatsingen *externe opvangvoorzieningen*
- voor kortdurende onderwijsopvang, crisisinterventie en observatie vormgegeven door het speciaal onderwijs (met name REC cluster IV) gericht op terugkeer naar het regulier onderwijs of instroom naar het speciaal onderwijs
- regionale, gemeentelijke crisis-, observatie en schakelvoorziening in het kader van de preventie van voortijdig schoolverlaten en de rmc-functie gericht op plaatsing in een onderwijsvoorziening
- (crisis)opvang en jeugdhulpverleningsprogramma's (voor niet schoolgaande jeugd) vanuit een instelling voor jeugdzorg, vaak voor langere duur.

De waaier van onderwijsopvangprogramma's herbergt dus een aanzienlijk arsenaal aan voorzieningen en programma's die samenhangen met de doelstelling/functies, de kenmerken van de doelgroep, de uitvoeringslocatie, de betrokken instellingen en de duur van de opvang. Bij de vormgeving van de reboundvoorziening kan men gebruikmaken van dit arsenaal.

Voor de ontwikkeling van de beoogde reboundvoorzieningen vormen de bestaande situatie in het Swv-VO en de opvangvoorzieningen in de regio uiteraard het aangrijppingspunt. Bezien vanuit de door de landelijke overheid geformuleerde doelstelling en de specificaties van de doelgroep en randvoorwaarden van de reboundvoorziening zijn bepaalde varianten nadrukkelijk in beeld, met name de bovenschoolse varianten die zich richten op terugplaatsing op de school van inschrijving dan wel een andere school binnen het Swv-VO. Daarmee is niet gezegd dat de andere varianten geen betekenis of bestaansrecht hebben, integendeel. Een toenemend aantal scholen heeft de afgelopen jaren de kwaliteit van hun leerlingenzorg versterkt door de inzet van extra leerlinggerichte voorzieningen. Ook schoolinterne hulp- en opvangklassen zijn daarbij tot ontwikkeling gekomen. In een aantal regio's worden deze voorzieningen thans uitgebouwd tot onderwijsopvangvoorzieningen voor een (regionaal) netwerk van scholen waarbij bijvoorbeeld ook jeugdzorgvoorzieningen aansluiten. Deze vernieuwingen sluiten goed aan bij het gedachtegoed van de reboundvoorzieningen die de mogelijkheden van de leerlingenzorg van scholen voor een (zeer) moeilijk te handhaven groep leerlingen aanvullen door in het Swv-VO een voorziening te realiseren die de schoolloopbaan ondersteunt.

Andere bestaande of in ontwikkeling zijn strategieën om het voortijdig schoolverlaten tegen te gaan zoals leer-werktrajecten en schakelprogramma's naar het ROC verliezen geenszins hun waarde. In de praktijk wordt dit duidelijk herkend en zien we de Swv-VO in toenemende mate bezig met het uitlijnen en beter organiseren van het actierepertoire voor specifieke doelgroepen. Voor een adequate toeleiding naar deze trajecten is het inrichten van een kwalitatief hoogwaardige diagnostische functie een eerste vereiste. Hiervoor geldt dat het wenselijk is daarbij de jeugdzorg en het speciaal onderwijs te betrekken, waardoor ook beter afgestemd kan worden met de verruimde mogelijkheden van het speciaal onderwijs (Herstart, 1000 extra zmk-plaatsen) en onderwijs-zorgarrangementen kunnen worden gerealiseerd. De reboundontwikkeling zet daarmee aan tot een betere regionale

afstemming en samenwerking van het voortgezet onderwijs met aanpalende voorzieningen en sectoren.

3.3.2 leerervaringen vanuit de functies van een reboundvoorziening bezien

Hieronder vatten we enkele leerervaringen van de bestaande opvangvoorzieningen samen rond de functies van de beoogde reboundvoorzieningen. We geven steeds eerst een korte omschrijving van de functie.

Onderwijs

Deze functie staat met het oog op het behalen van een onderwijskwalificatie centraal en behelst het volgen van het reguliere onderwijsprogramma, het inlopen van achterstanden, instructie en leerstofverwerking, remedial teaching en huiswerkbegeleiding.

Wellicht vanzelfsprekend, maar zoals bij de time-outvoorzieningen bleek, moet veel aandacht besteed worden aan de samenwerking met de school waar de leerling staat ingeschreven. Deze blijft namelijk verantwoordelijk voor het onderwijsprogramma en de leerstoftoetsing. Voor een optimale behartiging van deze functie is de inzet van gekwalificeerde onderwijskrachten nodig. De bestaande voorzieningen laten op dit punt grote verschillen zien.

Crisisinterventie

Het gaat bij deze functie om acute crisissituaties die vragen om een plaatsing in een opvangvoorziening die de school en de jongere de kans biedt tot rust te komen en perspectief te creëren.

Gebleken is bij bestaande time-outvoorzieningen dat het belangrijk is om de (gefaseerde) terugplaatsing inclusief nazorg en het zonodig activeren van ondersteunende hulpverlening tijdens en na de plaatsingsperiode duidelijk in de planvorming per leerling vast te leggen. Indien een en ander onvoldoende gebeurt hebben plaatsingen de neiging langer te duren en onvoldoende condities te realiseren voor een succesvolle doorstart op de school waar de leerling staat ingeschreven.

Observatie en diagnostiek

Het betreft (handelingsgerichte) diagnostiek en probleemtaxatie (leervorderingen, pedagogisch-didactisch onderzoek, onderzoek van psychosociale en gezinsproblemen e.d.).

Gebleken is bij bestaande time-outvoorzieningen dat nogal eens basisgegevens ontbreken om direct concreet en toekomstgericht aan de slag te gaan in het streven dreigende schooluitval te voorkomen. Het verdient aanbeveling om met scholen over het aanleveren van deze gegevens goede afspraken te maken. Daarnaast is veelal aanvullende (proces)diagnostiek noodzakelijk, met name bij jongeren die niet (langer) gemotiveerd zijn voor het onderwijs en die kampen met ontwikkelingsproblemen waarbij sprake is van (vermoedens van) problemen in het gezin of de bredere leefomgeving. Mede tegen deze achtergrond is het van belang dat er afspraken gemaakt worden over de inzet van Bureau Jeugdzorg en die van het speciaal onderwijs bij de probleemtaxatie, opdat nagegaan kan worden hoe het onderwijs en externe instellingen de benodigde steun kunnen verlenen. Het merendeel van de bestaande opvangvoorzieningen hebben met deze instellingen over hun bijdrage op deze functie geen vaste werkafspraken gemaakt.

Hulpverlening

Bij deze functie gaat het om gedragsbeïnvloeding (o.a. sociale vaardigheden, agressiebeheersing en zelfcontrole), ontwikkelen van sociale steun en hulpverlening aan het gezin.

Werkzaam daarbij blijken elementen uit het sociale competentiemodel en het individueel of groepsgewijs trainen van sociale vaardigheden. Belangrijk is om die gedragsbeïnvloeding te beperken tot datgene wat functioneel is voor het garanderen van onderwijsdeelname. De periode die nodig is voor het realiseren van diepgaande gedragsverandering bij ernstige problematiek vraagt immers veelal een langere tijd van beïnvloeding, die slechts kan worden gerealiseerd via aanvullende hulpverlening.

Wat betreft de ouders/opvoeders blijkt het van belang om samenwerkingsafspraken met ouders voorafgaande aan de plaatsing schriftelijk vast te leggen en hen hierop tijdens de verblijfsperiode aan te spreken. Wanneer nodig moet ouderbegeleiding of intensieve opvoedingsondersteuning ingezet kunnen worden. Daarvoor is een (intensievere) samenwerking met instellingen voor lokale opvoedingsondersteuning en jeugdzorg nodig. In veel bestaande opvangvoorziening is de samenwerking en hulpverlening aan ouders/gezinnen onvoldoende ontwikkeld. Voor een snelle activering van de jeugdzorg is in verband met de noodzakelijke indicatie deelname van Bureau Jeugdzorg een belangrijke voorwaarde.

Opvang

Bij deze functie gaat het mede om componenten uit het dagprogramma zoals activiteitenbegeleiding en vrijetijdsvoorzieningen. De inrichting van deze functie is sterk afhankelijk van de duur van het dagprogramma.

Veel bestaande time-outvoorzieningen beperken zich tot opvang tijdens de schooluren. De mate waarin binnen- en buitenactiviteiten die niet alleen gericht zijn op recreatie maar ook op het verbeteren van sociale vaardigheden, houdingsaspecten en ervaringsleren systematisch worden geprogrammeerd varieert aanzienlijk, en hangt mede vanuit de beperkte financieringsmogelijkheden sterk samen met het bestaan van werkafspraken met welzijnsinstellingen. Ook de uitvoeringslocatie varieert. Deze is afhankelijk van de eigen huisvestingsmogelijkheden en de bereidheid van externe instellingen om in de opvangvoorziening hun aanbod te verzorgen.

Daarnaast is uitbreiding van de duur van het dagprogramma een thema dat in het kielzog van de discussie over reboundvoorzieningen opkomt. Coördinatoren zien dit als een belangrijke opdracht voor de toekomst, maar merken tegelijkertijd op dat dit vraagt om een aanzienlijke voorbereidingstijd vanwege het intensiveren van de samenwerking met welzijns- en jeugdzorginstellingen, het maken van bestuurlijke afspraken en gerelateerde financierings- en huisvestingsvraagstukken.

3.3.3 Leerervaringen bezien vanuit methodische en organisatorische aspecten

Ook wat betreft methodische en organisatorische aspecten kan er bij ontwerp en implementatie van reboundvoorzieningen geprofiteerd worden van de ervaringen van bestaande time-outvoorzieningen. Hieronder lichten we enkele leerervaringen kort toe.

Plaatsingspieken

In het merendeel van de bestaande opvangvoorzieningen is sprake van een lage bezettings-

graad in de eerste weken. Het verdient aanbeveling deze periode te benutten voor follow up en intensieve nazorg van teruggeplaatste leerlingen.

Ook blijken terugplaatsingen na april/mei in het algemeen moeilijk. Veel scholen willen dan liever dat de jongere tot het einde van het schooljaar in de voorziening blijft. Het verdient aanbeveling met scholen hierover strikte afspraken te maken om te voorkomen dat de opvangvoorziening gebruikt wordt als wachtkamer en dat onnodige leerachterstanden worden opgelopen. Plaatsingen moeten in een afgebakende tijd afgerond worden.

Locatie en beeldvorming

Bij de bespreking van de bestaande varianten van opvangvoorzieningen werd ingegaan op de uiteenlopende locaties waarop deze worden uitgevoerd. De keuze van de locatie hangt hier sterk mee samen en wordt mede beïnvloed door onder meer de beschikbare en geschikte huisvestingsmogelijkheden op scholen of binnen het Swv-VO, de aard van het programma (met name ook crisisopvang en betrokken veiligheidsaspecten) en de betrokken uitvoerende instellingen. Eenduidige aanbevelingen zijn vanuit de ervaringen met bestaande opvangvoorzieningen moeilijk te geven, zij het dat nabijheid van de locatie (in verband met vervoersproblemen en nauwe samenwerking met de school van herkomst) een vereiste is. De keuze is daarmee sterk afhankelijk van de beschikbare mogelijkheden in de regio.

Voorkomen moet echter worden dat de voorziening te zeer wordt voorgesteld als strafklas, een voorziening 'voor de zware gevallen'. De voorzieningen dient positioneerd te worden als een positief en preventief middel. In dit verband blijkt ook de gekozen locatie van belang. Zo kan het huisvesten van de voorziening in een REC cluster IV-school de negatieve beeldvorming versterken (los van mogelijk andere negatieve effecten) en voor ouders een barrière opwerpen om toestemming te verlenen hun kind daar te plaatsen.

Toeleiding

Een goede start blijkt het halve werk en voorkomt het onnodig veel tijd besteden aan het verzamelen van gegevens. Werkzaam blijken een vaste procedure voor toelating (met name via de leerlingbegeleiding en het zorgadviesteam) en expliciete toelatingscriteria, het vastleggen van de rol van ouders, jongeren en de school in deze procedure, waaronder afspraken over de basisgegevens die de school waar de leerling staat ingeschreven moet aanleveren en afspraken over de vaste contactpersoon vanuit de school in verband met het onderwijsprogramma, de toetsing van de leerstof, en overlegmomenten inzake voortgang en terugplaatsing.

Startfase

Het blijkt, gezien de ervaringen in bestaande time-outvoorzieningen, zeer aan te bevelen om van meet af aan te beschikken over een gedetailleerde en gefundeerde omschrijving van de hulpvraag van de jongere en de school en over concrete werkpunten voor de verblijfsperiode. Deze informatie dient vanuit de leerlingenzorg en met name het zorgadviesteam zorgvuldig aangeleverd te worden. Ook dient de opvangvoorziening op de hoogte te zijn van de capaciteiten en leervorderingen/-achterstanden van de jongeren. Indien niet aan deze voorwaarden is voldaan moet de opvangvoorziening deze gegevens zelf opvragen en/of verzamelen via onderzoek, waarmee veel tijd gemoeid is. Het verdient aanbeveling voor-

afgaande aan de plaatsing over deze informatie te kunnen beschikken; bij crisisplaatsingen ligt dit uiteraard anders. Tijdens de startfase kan men zich dan concentreren op zonnodig aanvullend onderzoek en de concrete vormgeving van het programma voor de leerling.

Afbouw en nazorg

Systematische afbouw en nazorgcontacten met de school, de jongere en de ouders blijken werkzame elementen te zijn, met name het vastleggen van de samenwerking met de schoolcontactpersoon bij de herintegratie en nazorg. Het merendeel van de bestaande opvangvoorzieningen functioneren op deze punten suboptimaal. Algemeen gesteld dienen deze activiteiten beter geprogrammeerd te worden, waarbij met name het opvoeren van de onderwijsdeelname op de school van herkomst in de laatste fase van het verblijf in de opvangvoorziening van belang is.

Samenwerking met de schoolinterne leerlingenzorg

Goede werkrelaties met de vertegenwoordigers van de school waar de jongere staat ingeschreven blijken een noodzakelijke voorwaarde voor een succesvolle plaatsing. In de praktijk blijkt dat gemaakte afspraken lang niet altijd worden nagekomen. Terugplaatsing in de school van herkomst wordt bevorderd door voorafgaande aan de plaatsing en tijdens de opvang goed samen te werken via toeleiding vanuit het zorgadviesteam en door het aanwijzen van vaste contactpersoon die verantwoordelijk is voor het aanleveren van de leerstof en het huiswerk en die ook zorgt voor voldoende terugkoppeling naar het betrokken docententeam. Ook verdient het overweging deeltijdplaatsingen in de opvangvoorziening te realiseren; in de bestaande opvangvoorzieningen is het meestentijds alles of niets. Bovendien verdient het aanbeveling in het zorgplan de verantwoordelijkheden van de aanmeldende school en de onderwijsopvangvoorziening vast te leggen voor het gehele traject van toeleiding, opvang en beëindiging van de opvang en nazorg. De inbedding van de (bovenschoolse) opvangvoorziening in de schoolinterne leerlingenzorg en die van het Swv-VO dient derhalve versterkt te worden.

Samenwerking met externe instellingen

Voor een goede probleemt看atie rond de toelating en voor het zonnodig mobiliseren van aanvullende hulpverlening tijdens en na de opvangperiode blijkt een directe lijn naar en betrokkenheid van de jeugdzorg via de medewerker van Bureau Jeugdzorg die (op verzoek) deelneemt aan het zorgadviesteam van groot belang. Ook blijkt het goed te werken om bij de probleemt看atie/toelating en zorgverlening de expertise van het speciaal onderwijs, en met name het REC cluster IV, te benutten.

De aard van de programma's van de bestaande opvangvoorzieningen hangt sterk samen met de al dan niet gerealiseerde inzet van instellingen voor welzijn (maatschappelijk werk, activiteitenprogramma), jeugdzorg (probleemt看atie/diagnostiek, hulpverlening aan kind en/of gezin) en speciaal onderwijs (handelingsgerichte diagnostiek en consultatie/ambulante begeleiding). Lang niet altijd kan het beoogde programma worden gerealiseerd of worden volgehouden als gevolg van ontbrekende (structurele) financiering. Afspraken met het management van betrokken externe instellingen en bestuurlijk verantwoordelijken zijn in dit verband geboden.

Financiering

Een aanzienlijk aantal opvangvoorzieningen ervaart onduidelijkheden op het gebied van de financiering en de instellingen waarop een beroep gedaan kan worden voor de uitvoering van de zorgverlening. De verantwoordelijkheden van schoolbesturen, schoolbestuurlijke Swv-VO, de gemeente(n), de jeugdzorg en het speciaal onderwijs verdienen in dit verband aandacht. Dit geldt niet alleen voor de voorzieningen die nog een projectstatus hebben (circa een kwart van de onderwijsopvangvoorzieningen) maar ook de voorzieningen die structureel worden gefinancierd. Het verdient aanbeveling het bestuurlijk overleg met genoemde partijen te focussen op de meerwaarde van een gebundelde inzet en het aandeel van de betrokken externe instellingen in de uitvoering van de opvangvoorziening, uitgesplitst naar functies/programmacomponenten.

Evaluatie en rendementsbepaling

Tot slot kan worden vastgesteld dat de behoefte aan evaluatie en rendementsbepaling van de onderwijsopvangvoorzieningen groeiende is, zowel bij de financiers als bij de coördinatoren van deze voorzieningen. De behoefte aan verduidelijking van de prestaties is bij het merendeel van de projecten groot. Zo hebben diverse voorzieningen die betrokken zijn bij het werkontwikkelingstraject van het LCOJ zich aangemeld om mee te doen aan het daarmee verbonden onderzoeksprogramma. Op dit moment wordt mede op hun verzoek gewerkt aan een set gebruiksvriendelijke registratieformulieren voor de opvangvoorzieningen die niet allen benut kunnen worden voor het jaarverslag en evaluatieve voortgangsrapportages maar tevens voor ondersteunende procesevaluaties en onderzoek naar de resultaten.

3.4 Tot besluit

Tot besluit van dit hoofdstuk vatten we enkele ontwikkelingsopdrachten samen voor de Swv-VO die verbonden zijn met bovengenoemde leerervaringen uit bestaande opvangvoorzieningen en de beoogde kenmerken van de reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs. Daarbij ligt het accent op vraagstukken rond kwaliteitsverbetering, aanpassing van bestaande opvangvoorzieningen en de verbetering van de regionale inbedding en afstemming/samenwerking met (recente) beleidsprogramma's en bestaande regionale voorzieningen. Deze opgaven voor de toekomst zijn ook informatief voor Swv-VO die nog niet over onderwijsopvangvoorzieningen beschikken of die hiermee net gestart zijn.

Ontwikkelingsopdrachten voor bestaande opvangvoorzieningen

- verbetering van de onderwijscomponent in het programma
- verbetering en uitbreiding van het programma (ouderbegeleiding, jeugdzorg, naschools)
- verbetering van de toeleiding van leerlingen naar de onderwijsopvangvoorziening en inbedding in de leerlingenzorg van scholen en het Swv-VO
- verbetering van de samenwerking en communicatie met de school van herkomst, jongeren en hun ouders

- verbetering van de afstemming met (recente) beleidsprogramma's en de samenwerking met aanpalende onderwijs- en jeugdvoorzieningen in de regio
- duidelijke bestuurlijke afspraken over de financiering van de onderwijsopvangvoorziening en de inzet van externe instellingen hierin
- evaluatie en rendementsbepaling van de onderwijsopvangvoorzieningen

4. Stappenplan voor de ontwikkeling en invoering van reboundvoorzieningen

In het nu volgende wordt aangegeven op welke wijze het bestuur van een Swv-VO stapsgewijs kan komen tot het opzetten en instandhouden van een reboundvoorziening. De planvorming is onderdeel van het komen tot het zorgplan van het Swv-VO. Daarin staan immers de middelen en werkwijzen aangegeven waarlangs het Swv-VO in de periode vanaf 2005 denkt de zorg voor leerlingen zo optimaal mogelijk te kunnen inzetten.

De reboundvoorziening betekent in deze zin dat er aan het reservoir aan mogelijkheden voor leerlingenzorg dat is vastgelegd in het zorgplan er één wordt toegevoegd. Onderhavig stappenplan en de checklist beogen een houvast te geven bij het komen tot een besluit hieromtrent van het bestuur van het samenwerkingsverband, en bij het implementeren en borgen van de reboundvoorziening.

Bij het doorlopen van het traject van een 0-situatie tot het volwaardig functioneren van een reboundvoorziening kunnen de volgende achtereenvolgende fasen of stappen worden onderscheiden:

- stap 1: oriëntatie ('waar gaat het over?')
- stap 2: plan van aanpak ('hoe een en ander aan te pakken?')
- stap 3: besluitvorming ('we gaan het doen!')
- stap 4: plan van uitvoering ('wat te doen, en in welke volgorde?')
- stap 5: implementatie ('realiseren van plan')
- stap 6: borging ('zorgen dat het conform het plan verloopt')

Deze stappen worden hieronder toegelicht¹. Aan het stappenplan is een checklist toegevoegd met behulp waarvan het Swv-VO kan nagaan in hoeverre aan alle relevante aspecten aandacht is besteed.

¹ Het stappenplan dat hier wordt gepresenteerd is niet alleen bruikbaar voor Swv-VO die aan het begin van het proces staan dat moet leiden tot een reboundvoorziening. Het biedt ook handreikingen voor Swv-VO die een andere startpositie hebben. Te denken valt bijvoorbeeld aan een nadere bezinning op het gekozen concept, op de randvoorwaarden voor en borging van de uitvoering, en op de prestaties en kwaliteit van de voorziening.

Stap I Oriëntatie

Het gaat hierbij om het beantwoorden van de volgende vraag:

Waarop dient het Swv-VO zich te oriënteren alvorens te komen tot een besluit omtrent de verantwoorde invoering van een reboundvoorziening?

Een – door het bestuur ingestelde – voorbereidende werkgroep kan met dit doel voor ogen een vijftal verkenningen uitvoeren:

Verkenning 1

De werkgroep neemt kennis van de feitelijke informatie betreffende de aard en de mogelijkheden van een reboundvoorziening

Toelichting

Het is uiteraard belangrijk dat het management van de bij het Swv-VO aangesloten scholen weet wat het nieuwe aanbod inhoudt. Pas dan kan men ook een vergelijking maken met het arsenaal aan middelen voor leerlingenzorg waarover men zelf al beschikt en kan men beoordelen of de reboundvoorziening daarbij een welkome aanvulling zou kunnen zijn. Relevant is hier de informatie zoals weergegeven in hoofdstuk 2, naast kennis over mogelijke uitwerkingsmodellen voor de reboundvoorziening qua methodiek, organisatie, samenwerkingspartners en begroting (zie hoofdstuk 3).

Verkenning 2

De werkgroep verkent de behoefte bij het Swv-VO en de aangesloten scholen voor voortgezet onderwijs aan een dergelijke voorziening

Toelichting

Het gaat hier om het verzamelen van dié informatie door het management van de scholen en de coördinator van het Swv-VO die helderheid geeft over de potentiële behoefte. Is een reboundvoorziening een welkome aanvulling op het bestaande repertoire aan voorzieningen voor leerlingenzorg? De volgende vragen moeten, via bijvoorbeeld de deelnemers aan het ZAT of via leerlingbegeleiders of mentoren, worden beantwoord:

- hoeveel leerlingen voldoen aan het profiel van de doelgroep van de reboundvoorziening?
- is er voldoende vraag die het aanbod van een reboundvoorziening rechtvaardigt?
- welke variatie valt er binnen de doelgroep aan te geven?

Hierbij kunnen ook gegevens benut worden over het schorsen en verwijderen van leerlingen en de achtergronden van voortijdig schoolverlaten in de aangesloten scholen.

Verkenning 3

De werkgroep verzamelt informatie over de aanwezigheid en doelmatigheid van de bestaande infrastructuur voor de leerlingenzorg in het Swv-VO en op de bij het Swv-VO aangesloten scholen (zorgadviesteams of ZAT's² en overige leerlinggerichte voorzieningen). Daarbij wordt tevens de vraag beantwoord voor welke specifieke doelgroepen de rebound geschikt zou zijn, en welke doelen daarbij gesteld moeten worden.

Toelichting

De behoefte aan en inrichting van een reboundvoorziening hangt samen met de bestaande situatie en sluit hierop aan. De reboundvoorziening maakt onderdeel uit van de bestaande leerlingenzorg van scholen en het Swv-VO, en hoort bij de initiatieven die door scholen en het Swv-VO zijn genomen of worden voorbereid om de leerlingenzorg te verbeteren³.

Een reboundvoorziening profiteert sterk van een degelijke infrastructuur voor leerlingenzorg op de aangesloten scholen, waaronder de schoolinterne leerlingbegeleiding en het ZAT als vast afstemmingsoverleg met externe instellingen. Bij de toeleiding naar de reboundvoorziening vormt een in het ZAT afgewogen advies of besluit een belangrijke voorwaarde ter vermindering van willekeur en ter vergroting van de efficiency en effectiviteit van de plaatsing.

Ook zal de schoolinterne leerlingbegeleiding en het ZAT actief moeten zijn in de toeleiding van gegevens van de leerling van de school naar het Swv-VO, en in de terugleiding vanuit de reboundvoorziening naar de school.

De volgende vragen moeten bij deze verkenning worden beantwoord:

- welke leerlinggerichte voorzieningen zijn er binnen het Swv-VO en op de aangesloten scholen?
- in hoeverre is er daarbij sprake van een sluitend netwerk in het kader van leerlingenzorg?⁴
- hoe past de reboundvoorziening daarin?
- welke specifieke doelgroepen voor de reboundvoorziening kan men in het Swv-VO onderscheiden?
- Welke doelen zijn daarbij opportuun?
- functioneren de schoolinterne leerlingenzorg en het ZAT volwaardig om de indicatie voor een reboundvoorziening te kunnen stellen?

² Ook wel 'zorgbreedtecommissie', 'social team' of 'zorgteam' genoemd.

³ Zo zijn er bijvoorbeeld soms al steun- of opvangklassen of voorzieningen voor gedragsmoeilijke leerlingen (waaronder een schoolgebonden time-outvoorziening). Soms zijn er ook al minimale vereisten voor de leerlingenzorg van aangesloten scholen geformuleerd in het Swv-VO. Ook beschikken sommige scholen, in samenwerking met externe instellingen, over curatieve voorzieningen.

⁴ Ook moeten hierbij in ogenschouw worden genomen de andere door het ministerie van OCW geëntameerde initiatieven zoals Herstart en 1.000 extra zmk-plaatsen.

Verkenning 4

De werkgroep gaat na of er een samenhang is tussen een eventuele reboundvoorziening en andere reeds aanwezige middelen en werkwijzen voor leerlingenzorg en jeugdzorg in de regio.

Toelichting

Men zal als bestuur van een Swv-VO moeten nagaan op welke wijze een eventuele reboundvoorziening kan worden ingebed in de infrastructuur voor leerlingenzorg en jeugdzorg in de regio. De reboundvoorziening mag niet zomaar een nieuwe toeter of bel worden in het repertoire aan leerlingenzorg, maar dient, samen met het bestaande aanbod, een passend en dekkend geheel te vormen van (algemeen en specifiek) preventieve en curatieve voorzieningen en programma's.

De inbedding van de reboundvoorziening is cruciaal. Ze vereist afstemming en samenwerking met en inzet van externe instellingen en relevante voorzieningen in de regio, waaronder REC, leerplicht/rmc-functie, ROC, jeugdzorg, en voorzieningen voor welzijn en veiligheid.

Ook dient men na te gaan of er redenen zijn om specifieke doelgroepen, zoals bijvoorbeeld jongeren die na een justitieel verblijf weer moeten integreren in het regulier onderwijs, via een reboundvoorziening te ondersteunen.

De financiering van de reboundvoorziening heeft betrekking op leerlingen in het vmbo. De rebound kan echter ook benut worden voor havo- en vwo-leerlingen. De volgende vragen moeten derhalve worden beantwoord:

- levert de reboundvoorziening meerwaarde aan het repertoire van (algemeen en specifiek) preventieve en curatieve voorzieningen en programma's in het Swv-VO?
- kan gebruik gemaakt worden van ketenpartners in de regio?
- zijn er redenen om andere dan vmbo-doelgroep ook gebruik te laten maken van de reboundvoorziening (havo-/vwo en andere specifieke doelgroepen zoals jongeren die een Justitieplaatsing achter de rug hebben)?

Verkenning 5

De werkgroep verzamelt informatie betreffende de mogelijke bekostiging en exploitatie, inclusief een financiële risicoanalyse

Toelichting

Rekening houdende met het bedrag dat het ministerie van OCW ter beschikking stelt aan Swv-VO voor de reboundvoorziening en met de huidige financiële inzet van het Swv-VO voor leerlinggerichte voorzieningen, waaronder eventuele opvangvoorziening(en), kan men inventariseren over welke middelen het Swv-VO beschikt of kan beschikken om de reboundvoorziening vorm te geven. Daarbij dienen ook afspraken met uitvoerende externe instellingen en betrokken besturen en overheden over inzet van personeel en bijdragen aan de exploitatie betrokken te worden (zie de regeling en toelichting in hoofdstuk 2). Bij het

komen tot een exploitatiebegroting is uiteraard ook de huisvesting van belang en kan men profiteren van ervaringen bij bestaande onderwijsopvangvoorzieningen met betrekking tot het doelmatig gebruik van ruimten en voorzieningen (zie de website van het LCOJ voor voorbeelden, www.onderwijsjeugdzorg.nl).

Samenvatting stap 1

Het bestuur van het Swv-VO zorgt voor:

1. Verkennen van de feitelijke informatie betreffende de aard en de mogelijkheden van een reboundvoorziening
2. Verkennen van de behoefte bij het Swv-VO en de aangesloten scholen voor voortgezet onderwijs aan een dergelijke voorziening
3. Informatie verzamelen over de aanwezigheid en doelmatigheid van de bestaande infrastructuur voor de leerlingenzorg op de bij het Swv-VO aangesloten scholen, waarbij met name gedacht wordt aan de schoolinterne leerlingenzorg en ZAT's, en de overige leerlinggerichte voorzieningen in het Swv-VO.
4. Het beantwoorden van de vraag voor welke specifieke doelgroepen in het Swv-VO de rebound geschikt is, en welke doelen daarbij gesteld moeten worden.
5. Verkennen van de samenhang van een eventuele reboundvoorziening met andere reeds aanwezige middelen en werkwijzen voor leerlingenzorg en jeugdzorg in de regio.
6. Informatie verzamelen betreffende de bekostiging en exploitatie, inclusief de (financiële) inzet van externe partijen en een financiële risicoanalyse

De eerste belangrijke stap is gezet! Men weet nu of het al dan niet zinvol en verantwoord is om een reboundvoorziening te creëren. Nu naar de volgende stap: "Hoe pakken we het aan?"

Stap 2 Plan van aanpak

Op basis van de gemaakte verkenningen en de verzamelde informatie maakt het Swv-VO (i.c. de – door het bestuur ingestelde – voorbereidende werkgroep) een plan van aanpak. In dat plan worden de volgende zaken aangegeven:

- a. het tijdpad en de tijdsinvestering, vanaf initiatief tot en met realisatie
- b. het kostenaspect (financiering en exploitatie)
- c. de organisatie (taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden, structuur, personeel)
- d. de partijen waarmee wordt samengewerkt (ketenpartners), en de wijze waarop die samenwerking dient te verlopen
- e. kwaliteitseisen (waaraan moet de voorziening minimaal voldoen)

Toelichtingen

Ad a (tijdpad en tijdsinvestering)

Hierbij gaat het om de zo realistisch mogelijk geschatte tijd die nodig is om te komen tot een voorziening, vanaf het moment dat het bestuur daartoe heeft besloten. De ervaringen van andere Swv-VO kunnen hierbij worden benut. Bij de schatting moet rekening worden gehouden met de fase waarin de leerlingenzorg zich bevindt (zie stap 1), de mate waarin organisatorische voorwaarden meer of minder geregeld zijn, en met de snelheid waarmee de mogelijke samenwerking met ketenpartners kan verlopen.

Ook is het van belang om aan te geven welke tijdsinvestering tot aan de realisatie gedaan moet worden door betrokkenen (werkgroep, coördinator, bestuur). Ten slotte moet de werkgroep een voorstel doen over de tussentijdse beslismomenten gedurende het tijdpad.

Ad b (kostenaspect)

Het gaat hier om een voorlopige kaderstellende begroting voor deze voorziening (inclusief aanloopkosten) die ook realistisch is op langere termijn. Duidelijk moet zijn hoe de exploitatie eruit ziet voor verschillende varianten van reboundvoorzieningen bij verschillende capaciteit, gelet op de (mogelijke) inzet van externe partijen, en wat eenmalige aanloopkosten zijn. Het kostenaspect zal met name ook afhankelijk zijn van de huisvesting en van de formatieve invulling.

Ad c (organisatie)

De te maken indeling in taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden en een structuur waarin deze onderling zijn verbonden, geldt zowel voor de fase die voorafgaat aan de totstandkoming van de voorziening als voor de periode daarna. Duidelijk moet zijn wie wat gaat doen, en hoe de bevoegdheden daarbij zijn geregeld.

Ad d (samenwerking)

Hoewel het gaat om een voorziening die onder de verantwoordelijkheid van het Swv-VO valt, zullen andere partijen/organisaties een belangrijke inbreng (kunnen) hebben. Te denken valt aan uiteraard de aangesloten scholen en onder meer het REC, het ROC, de

jeugdzorg, de leerplicht/rmc-functie en voorzieningen voor welzijn en veiligheid. Bovendien is de samenwerking met gemeente(n) en de provincie/grootstedelijke regio van groot belang, gezien de verantwoordelijkheden van de gemeenten voor bestuurlijke regie met betrekking tot lokale zorgstructuren en netwerken en de financiering van de inzet van partijen die onder verantwoordelijkheid vallen van de gemeenten en provincie/grootstedelijke regio (jeugdzorg).

De opzet en uitvoering van de reboundvoorziening heeft te maken met veel spelers op het uitvoerende en beleidsmatig/bestuurlijke niveau in de regio. Mede gestuurd door de aard van de beoogde voorziening moet met (mogelijk) betrokken partijen en instellingen vooraf nagegaan worden welke rol zij kunnen en willen vervullen, welke bijdrage zij kunnen leveren aan de beoogde voorziening en op welke wijze deze optimaal ingebed kan worden in de bredere sluitende regionale infrastructuur. Bij dit laatste punt is ook de afstemmingen met de samenwerkingsverbanden WSNS van belang.

Ad e (kwaliteitseisen)

Bij de hierna genoemde aspecten kan nog niet in alle gevallen aangegeven worden welke eisen hierbij geldig zijn. Daarvoor ontbreekt immers nog voldoende wetenschappelijke en ervaringskennis ten aanzien van de reboundvoorziening. Ook zijn de kwaliteitseisen tot op zekere hoogte afhankelijk van de gekozen variant en de ontwikkelingsfase waarin de onderwijsopvangvoorziening zich bevindt. Wél kunnen de *juiste vragen* worden geformuleerd die bij de aspecten beantwoord moeten worden. Voor een deel kunnen de Swv-VO de antwoorden op die vragen ontleen aan (hun) ervaringen met bestaande onderwijsopvangvoorzieningen. Voor een ander deel worden de antwoorden de komende periode gevonden op basis van ervaringen met te starten en in te richten reboundvoorzieningen; deze zullen door het LCOJ worden verzameld en ter beschikking worden gesteld aan de Swv-VO. Het gaat om de volgende aspecten:

e1. De inhoud van het programma: realiseren van de onderwijscomponent, gedrags- en omgevingsbeïnvloeding, (naschoolse) activiteitenprogramma

(onderwijscomponent)

Het onderwijsprogramma is een essentiële component van de reboundvoorziening. Het gaat daarbij om continuïteit in de instructie en leerstofverwerking/toetsing, het inlopen van achterstanden en remedial teaching, en huiswerkbegeleiding. Om het oplopen van achterstanden tegen te gaan, kunnen waar mogelijk deeltijdplaatsingen worden gerealiseerd. Hierdoor kunnen leerlingen bijvoorbeeld de praktijkvakken blijven volgen. Voor wat betreft de wijze waarop de onderwijscomponent vorm gegeven kan worden zijn reeds richtinggevend praktijkvoorbeelden bekend; de aanwezigheid van gekwalificeerde medewerkers is een vereiste.⁵

(gedrags- en omgevingsbeïnvloeding)

Vanuit de ervaringen met bestaande (onderwijs)opvangvoorzieningen zijn voor de re-

⁵ Landelijke werkconferentie time-outvoorzieningen (LCOJ, 2003).

boundvoorziening de volgende activiteiten wat betreft de gedragsbeïnvloeding relevant⁶:

- het in kaart brengen van leerresultaten, capaciteiten en schoolbelemmeringen en aangrijpingspunten voor mogelijk herstel;
- detecteren van achterliggende tekorten in sociale vaardigheden en vaststellen van aangrijpingspunten voor opheffing van die tekorten;
- aangeven van de mogelijke samenhang met aspecten van de thuissituatie en aangrijpingspunten voor beïnvloeding;
- beïnvloeden van de sociale vaardigheden op zodanige wijze dat de schoolloopbaan hervat kan worden;
- het benutten van de mogelijkheden van groepsactiviteiten/vrijtijd voor gedragsbeïnvloeding.

(activiteitenprogramma)

Gezien de noodzaak van gedragsverandering, herstel van de verhoudingen, verbetering van de leerattitude en het inhalen van achterstanden, alsmede de te nemen eventuele aanvullende maatregelen met ketenpartners (bijvoorbeeld de inzet van jeugdzorg) moet er nogal wat gebeuren in de afgebakende periode van enkele maanden!

Met name het komen tot de beoogde gedragsverandering is ambitieus. Aangetoond is in de praktijk van de jeugdhulpverlening dat het trainen van vaardigheden (competentievergroting) een werkzaam en dus belangrijk aspect is. Een combinatie van gedragsinterventies met een cognitief bestanddeel en een gedragstherapeutische basis is het meest effectief. Bij een dergelijke 'cognitieve gedragsaanpak' zit de essentie in het leren van praktische, sociale en probleemoplossende vaardigheden. Daarnaast wordt bij de cognitieve invalshoek aandacht besteed aan het veranderen van irrationele aspecten in het denken die samenhangen met de gedragsproblemen, het stimuleren van de morele ontwikkeling, en het analyseren van de risicofactoren die samenhangen met normoverschrijdend gedrag.

De kern zit dus in het aanleren van vaardigheden. De aanpak moet concreet, toekomstgericht en praktisch zijn, waarbij het belangrijk is om aan te sluiten bij de mogelijkheden die de leerling heeft en deze te stimuleren. Door doelen te formuleren die de leerling kan realiseren wordt geïnvesteerd in protectieve factoren. Ook het versterken van de binding met systemen (ouders, school/omgeving) maakt de kans op terugval kleiner. Het is van belang om gedurende de gedragsinterventies aandacht te besteden aan deze sociale terugkoppeling.

De intensiteit en duur van de gedragsinterventies zullen afhankelijk zijn van de leerstijl en de mogelijkheden van de leerling. De eerste stap is dan ook een goede diagnose van genoemde factoren. Waar nodig dienen tijdens en na afloop van de plaatsing aanvullende (jeugd)zorgprogramma's ingezet moeten worden.

Een gedragsinterventie zal minder succesvol zijn als de deelnemer er negatief tegenover staat. Daarom moeten betrokkenheid van de leerling bij de gedragsinterventie en de motivatie voor deelname aan het reboundprogramma worden bevorderd. In eerste instantie

⁶ Zie bijvoorbeeld het onderzoeksrapport van het LCOJ over de schoolgebonden en bovenschoolse time-outprogramma's in Amsterdam (Utrecht, 2004) en het verslag van de landelijke werkconferentie (noot 5).

zal de motivatie zich waarschijnlijk beperken tot ‘het kunnen aangaan van een positieve werkrelatie’ als hoogst haalbare vorm; gaandeweg het traject zal de motivatie zich verder ontwikkelen, afhankelijk van onder meer de wijze van toepassing van de gedragsinterventies en van de betrokkenheid van de begeleiders.

Grofweg kan de inzet worden onderverdeeld in drie componenten: de leerling, de thuissituatie/het gezin, en maatschappelijke omgeving/de school. Het schema hieronder maakt dat zichtbaar.

Wanneer de reboundvoorziening een programma heeft dat zich uitstrekt buiten de gangbare schooluren, worden de niet-schoolse activiteiten belangrijker en onderdeel van bewuste interventie. Het zal moeten gaan om activiteiten die, ingebed in oefensituaties, in het verlengde liggen van de noodzakelijke gedragsverandering. Het ligt voor de hand dat de reboundvoorziening hierbij gebruik maakt van mogelijkheden van ketenpartners (bijvoorbeeld programma’s van jeugd- en jongerenwerk en daghulpverlening in de jeugdzorg)

Beoogde resultaten op drie fronten

<i>t.a.v. de leerling</i>	<i>middelen/methoden</i>
het probleemgedrag is verminderd	diagnose leerstijl, capaciteiten, vorderingen en schoolbelemmeringen;realiseren gedragscomponent door dagelijkse gedragsinterventies vanuit competentiemodel en aanvullende methodieken
de sociale vaardigheden zijn vergroot	idem + eventuele training
er is duidelijkheid over het toekomstperspectief en de motivatie hiervoor is vergroot	intensieve werkrelaties met de school en persoonlijke coaching van de leerling
studievaardigheden en werkhouding zijn versterkt	dagelijkse interventies
leerprestaties zijn op peil gehouden/verbeterd	realiseren onderwijscomponent: didactische en evt. remediale ondersteuning door gekwalificeerde medewerkers, huiswerkbegeleiding, inzet school van herkomst
er is inzicht in de leermogelijkheden en attitudeaspecten van de leerling	diagnostiek

<i>t.a.v. het gezin:</i>	<i>middelen/methoden</i>
de opvoedingsverantwoordelijkheid en –draagkracht van de ouders is versterkt	overdracht van aanpak naar ouders en activeren van sociale steun
de overlegstructuur is versterkt	idem, met ouders/leerling
<i>t.a.v. de school en / of maatschappelijke omgeving:</i>	<i>middelen/methoden</i>
de school is tijdelijk ontlast door opvang van de jeugdige in de reboundvoorziening en is bij terugplaatsing in staat	verstrekking schoolwerkopdrachten en toetsing onder conditie van terugkeer; intensieve samenwerking met
het onderwijs voor de leerling te verzorgen	school, consultatie en nazorg
in de andere leefgebieden doen zich geen gedragsproblemen meer voor of is voldoende (professionele) steun gemobiliseerd	geïntegreerde aanpak met ketenpartners

e2. Bemensing

Gezien de intensieve periode van enkele maanden wordt een groot appèl gedaan op inzet van de onderwijsgeevenden en begeleiders. De intensiteit en aard van de onderwijsbelemmeringen en gedragsproblemen zal bovendien een zeer professionele en creatieve benadering vereisen. Gekwalificeerd personeel is derhalve een absolute vereiste. Enigszins houvast geven de volgende ervaringen met de time-outvoorzieningen⁷.

(medewerkers)

- variatie in deskundigheid ten aanzien van (speciale) onderwijszorg, diagnostiek, crisisinterventie, gedragsinterventies, ouderbegeleiding en activiteitenbegeleiding
- docenten, leerlingbegeleiders uit het voortgezet onderwijs
- orthodidactische medewerkers van een school of Swv-VO
- medewerkers uit het speciaal onderwijs (REC cluster 4)
- jeugdzorgmedewerkers en/of (gezins)maatschappelijk werkers
- trajectmedewerkers en (leerplicht)consulenten

(formatie)

In de financieringsgrondslag is uitgegaan van een bezetting van 1 docent/begeleider op 5 leerlingen. Afhankelijk van kenmerken van het programma (en de beoogde variant) zal

⁷ Landelijke werkconferentie time-outvoorzieningen (LCOJ, 2003).

aanvullende bezetting/formatie vanuit jeugd(zorg)voorzieningen en speciaal onderwijs noodzakelijk zijn, met name ook op het gebied van de diagnostiek/probleemtaxatie en het verlenen van zorg.

e3. Huisvesting

Huisvestingskosten zijn inbegrepen in de financiering van de reboundvoorzieningen. De benodigde huisvesting is sterk afhankelijk van de aard van het programma (de inhoudelijke bestanddelen), de dagelijkse duur van het programma, het aantal leerlingen per locatie en het al dan niet kunnen beschikken over ruimten van ketenpartners. Minimaal is nodig:

- één groepsruimte voor het onderwijs
- één ruimte voor de individuele (gedrags)interventies en begeleiding
- ruimte voor ontspanning en het activiteitenprogramma.

De bestaande onderwijsopvangvoorzieningen bieden goede aanknopingspunten voor het programma van eisen voor de huisvesting en de inrichting van de beoogde voorzieningen.

e4. De inbedding in de leerlingenzorg van de school en het Swv-VO en rol van het ZAT bij de vraagformulering en toeleiding

Hierbij gaat het om beantwoorden van met name de volgende vragen:

- Hoe verloopt de route ‘van signaal tot aanmelding’ voor reboundplaatsing? Is deze vastgelegd in het zorgplan van het Swv-VO?
- Hoe is de procedure van aanmelding ingebed in de schoolinterne leerlingenzorg en het zorgadviesteam? En hoe is dit geregeld voor crisisplaatsingen?
- Welke (contra)indicaties worden gehanteerd voor de plaatsing in een rebound? Op basis van welke gegevens en onderzoek wordt hiertoe besloten, wie voert de diagnostiek uit en hoe komt de vraagformulering tot stand?
- Wie is de vaste contactpersoon vanuit de school?

e5. De wijze van contractering (ouders, leerling, school, reboundvoorziening)

Hier moet een antwoord worden gegeven op de vragen:

- Welke plichten hebben partijen ten opzichte van elkaar, hoe zijn deze vastgelegd, en wanneer vindt dat plaats?
- Hoe het commitment van partijen optimaal te houden?
- Toestemming ouders/leerlingen inzake opvragen van gegevens bij derden en interprofessionele uitwisseling?
- Welke contacten zijn er met ouders en met welk doel?

e6. Eisen ten aanzien van verloop van het uitvoerend proces

Ten aanzien van dit aspect zijn minimaal de volgende vragen van belang:

- Op welke wijze wordt de cyclus ‘planvorming/-uitvoering/-bewaking/-bijstelling’ doorlopen?

- Op welke wijze wordt, ter ondersteuning van een transparante doorloop van die cyclus, geregistreerd?
- Wat is de rol van de school waar de leerling staat ingeschreven tijdens de plaatsing?
- Wat is de rol van ouders en leerlingen tijdens de plaatsing?

e7. Wijze van afbouw en nazorg

In ieder geval de volgende vragen moeten hier worden beantwoord:

- Hoe wordt het traject afgebouwd en wat is de rol van de school hierin?
- Hoe is de procedure van terugplaatsing en nazorg voor leerlingen, ouders en de school geregeld?
- Welke mogelijke vervolgttrajecten zijn er al dan niet met aanvullende ondersteuning van jeugd(zorg)voorzieningen?

e8. Deskundigheid uitvoerende functionarissen

Bij dit aspect gaat het om de vraag welke de noodzakelijke competenties en kwalificaties zijn van de verschillende uitvoerend medewerkers zijn (zie ook e2). Een aantal vereisten kan, mede afhankelijk van de aard van het programma, voor het *team* van medewerkers worden geformuleerd:

- onderwijsbevoegdheid en aanvullende kwalificatie speciale onderwijszorg
- relevante afgesloten opleiding (bijvoorbeeld SPH, MW, Opvoedkunde), ervaring met hulpverlening aan gedragsmoeilijke jongeren en hun ouders/gezinnen en begeleiding/consultatie van leerkrachten
- kunnen hanteren (vaststellen, benoemen, beïnvloeden) van gedragsproblemen en crisissituaties, zowel in groeps- als in individuele situaties
- in staat tot systemisch denken en handelen (onderlinge wederzijdse afhankelijkheden tussen leerling, ouders, vrienden en omgevingen kunnen vaststellen en positief beïnvloeden)
- kwalificaties op het gebied van de diagnostiek van leer-, gedrags- en opvoedingsmoeilijkheden.

e9. Veiligheidsaspecten

Gezien de ervaringen op scholen bij het omgaan met externaliserende gedragsproblemen is het belangrijk dat de begeleiding plaatsvindt in een omgeving die door alle betrokkenen als veilig wordt ervaren. Dat houdt in dat, naast de structurerende en regulerende kwaliteiten van de medewerkers, er duidelijke regels en sancties zijn ten aanzien van normoverschrijdend gedrag, dat altijd een beroep moet kunnen worden gedaan op eventueel noodzakelijke snelle ondersteuning van collega's en interventie van de politie, en dat het gebouw voldoende veilig is ingericht.

Samenvatting stap 2

Het bestuur van het samenwerkingsverband, in casu de voorbereidende werkgroep, zorgt voor helderheid over de volgende aspecten

a. Tijdpad en tijdsinvestering

De zo realistisch mogelijk geschatte tijd die nodig is om te komen tot een voorziening, vanaf het moment dat het bestuur daartoe heeft besloten.

b. Kostenaspect

Een voorlopige kaderstellende begroting voor de reboundvoorziening (inclusief aanloopkosten) die ook realistisch is op langere termijn.

c. Organisatie

Een indeling in taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden en een structuur waarin deze onderling zijn verbonden, zowel voor de fase voorafgaand aan de totstandkoming van de voorziening als voor de periode daarna.

d. Samenwerking

In kaart brengen van de (mogelijke) samenwerkingspartners op uitvoerend en bestuurlijk niveau, het aangeven van de daarbij behorende kaders voor samenwerking, en het inbedden van de rebound in de regionale voorzieningenstructuur.

e. Kwaliteitseisen

Hier gaat het om het formuleren van eisen e1 t/m e9 inzake: de inhoud van het programma; bemensing; huisvesting; de inbedding in de leerlingenzorg van de school en het Swv-VO en rol van het ZAT bij de vraagformulering en toeleiding; de wijze van contractering (ouders, leerling, school, reboundvoorziening); eisen ten aanzien van verloop van uitvoerend proces; wijze van afbouw en nazorg; deskundigheid uitvoerende functionarissen; veiligheidsaspecten.

Men weet of zo'n voorziening zin heeft, én het plan is nu gemaakt! Nu kan er door het bestuur definitief besloten worden om wel of niet een reboundvoorziening op te zetten.

Stap 3 Besluitvorming

Op basis van de – door de voorbereidende werkgroep – bij stap 1 verzamelde informatie en het bij stap 2 beschreven plan van aanpak neemt het bestuur van het Swv-VO een besluit tot het creëren van een reboundvoorziening, dan wel het aanvullen of versterken en/of anders organiseren van bestaande (onderwijs)opvangvoorziening(en) in het samenwerkingsverband.

N.B.: Indien nodig richt de besluitvorming zich op het *gefaseerd* toewerken naar de beoogde voorziening. Het bestuur kan namelijk besluiten op inhoudelijke, financiële, bestuurlijke en/of procesmatige redenen de beoogde voorziening gefaseerd in te voeren.

Toelichting

In essentie wordt het besluit gebaseerd op de volgende afwegingen:

- is de infrastructuur voor leerlingenzorg in de tot het Swv-VO behorende scholen op voldoende niveau (met name het ZAT) om verantwoord toe te leiden naar en gebruik te kunnen maken van een reboundvoorziening?
- draagt de aanwezigheid van een reboundvoorziening naast en in samenhang met het bestaande aanbod aan leerlingenzorg van het Swv-VO en het aanbod van speciaal onderwijs en jeugd(zorg)voorzieningen in de regio bij aan een volwaardige dekking van benodigde (algemeen en specifiek) preventieve en curatieve programma's?
- dient de reboundvoorziening wel of niet gefaseerd tot stand te worden gebracht?
- welke streefdoelen gelden voor de reboundvoorziening (capaciteit, doelgroep, programma, resultaten)?
- is er draagvlak en instemming bij de gemeente(n), provincie en ketenpartners voor de beoogde reboundvoorziening?
- op welke wijze zijn de randvoorwaarden te regelen of reeds geregeld (financiering, exploitatie, personeel, organisatie, zeggenschap)?

Het besluit dient te worden opgenomen in het zorgplan van het Swv-VO waarin de aspecten genoemd in de regeling onder artikel 4 lid 2 a t/m f worden uitgewerkt; de benoeming van de voorziening moet voorzien van een duidelijke toelichting worden opgenomen in de schoolgids van de aangesloten scholen.

Samenvatting stap 3

Het bestuur van het Swv-VO neemt een besluit over het al dan niet constitueren van een reboundvoorziening aan de hand van de bovenvermelde afwegingen.

Het besluit is gevallen Nu aan de slag!

Stap 4 Plan van uitvoering

Wanneer het bestuur van het Swv-VO heeft besloten tot het (al dan niet gefaseerd) creëren van een reboundvoorziening dan wel tot het aanpassen van een bestaande voorziening tot een reboundvoorziening, en daarvoor de streefdoelen en randvoorwaarden heeft vastgesteld, dan moet vervolgens een en ander worden geregeld voordat die voorziening ook daadwerkelijk functioneert: ‘van idee en besluit naar een geoliede organisatie’⁸. En ná de start zal er sprake moeten zijn van bewaking van de beoogde doelstellingen van de reboundvoorziening.

Toelichting

Het uitvoeringsplan heeft derhalve betrekking op zowel het operationele, organisatorische en beleidsniveau.

Bij het *operationele* niveau gaat het om alle handelingen rond de naar de reboundvoorziening verwezen leerling: hoe de begeleidingsvraag op tafel komt, hoe die wordt afgehandeld, op welke wijze de ouders erbij worden betrokken, hoe de indicatie naar de voorziening tot stand komt, hoe de leerling daar wordt geplaatst, wat er daar gebeurt. De procesroute van de leerling is op handelingsniveau in kaart gebracht.

Bij het *organisatorische* niveau gaat het om het creëren en om de aanpassing van organisatorische voorwaarden om alles wat op het operationele niveau gebeurt zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Het gaat hierbij om de financiering, de procedures (bijvoorbeeld de besluitvorming), de verdeling in taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, de afstemming met de school van herkomst ten behoeve van het leerstof en het huiswerk, de afstemming over bijdragen van eventuele andere organisaties en om de wijze van aansturing van de voorziening.

Op *beleidsniveau* gaat het om de beleidsvoornemens van de te onderscheiden ketenpartners (partijen/instellingen) inzake doelstellingen, doelgroep en financiën die op elkaar afgestemd en bestuurlijk vastgelegd moeten worden.

Bij het uitvoeringsplan gaat het derhalve om het regelen van de volgende zaken:

Operationeel niveau

a. aspecten inzake instroom van leerlingen

- tijdstip van aanmelding
- wijze van aanmelding
- noodzakelijke aanmeldingsinformatie
- definiëring door de school (schoolinterne leerlingenzorg of het ZAT) van de hulp/begeleidingsvraag
- wijze van intakebeslissing
- definiëring door de school van de doelstelling van de plaatsing, inclusief werkpunten

⁸ De voorbereiding van de noodzakelijke acties kan het beste weer door een werkgroep gebeuren. Dat kan dezelfde groep zijn als die het plan van aanpak heeft gemaakt. Maar het bestuur kan er ook voor kiezen om de samenstelling omwille van gewenste andere deskundigheden te wijzigen.

- niet-vrijblijvende contractfase (ouders, leerling, school, reboundvoorziening)
 - regelen van toestemming van ouders/leerling
- b. programma (methoden, werkwijzen)*⁹
- onderwijscomponent (leerstofverwerking, toetsing, huiswerk, remediale hulp)
 - gedragscomponent (sociale vaardigheden, zelfcontrole e.d.) en aanvullende hulpverlening aan kind en ouders/gezin
 - periode van startfasediagnostiek en handelingsplan (contract)
 - ontwikkelen sociale steun en omgevingsbeïnvloeding (school en gezin)
 - balans tussen 'uitdaging en gedragsverandering' en 'perspectief bieden en gedragsmogelijkheden'
 - afbouw (begeleiden terugplaatsing of vervolgtraject, al dan niet met nazorg)
 - activiteiten (invulling vrije tijd en – naschools – activiteitenplan)
- c. procedure voor terugstroom van leerlingen*¹⁰
- gefaseerde terugkeer of doorplaatsing
 - aanhouden van afgebakende plaatsingsperiode
 - vormgeving nazorgtraject en samenwerking met de school waar de leerling staat ingeschreven

Organisatieniveau

- d. inzet van medewerkers, bijvoorbeeld*
- docenten en leerlingbegeleiders van de school
 - orthodidactische medewerkers van school/Swv-VO
 - leerkrachten uit speciaal onderwijs (REC cluster IV, zmok-onderwijs)
 - jeugdhulpverleners en/of (gezins)maatschappelijk werkers
 - medewerkers van indicatiestellende organen/instellingen (BJz, CvI/REC)
 - trajectmedewerkers/(leerplicht)consulenten
- e. sturing en organisatie*
- werk-, ondersteunende- en sturingsprocessen
 - wie geeft leiding
 - financiering en (bestuurlijke) samenwerking met ketenpartners
 - huisvesting
 - verdere verdeling van taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden

Beleidsniveau

- f. beleidsmatige inbedding in Swv-VO en de regio*
- afstemming doelstellingen, doelgroep en financiën
 - vormgeving van toeleiding en indicatiestelling
 - samenwerking met gemeente(n) in het kader van bestuurlijke regie op lokale zorg-

⁹ Afhankelijk van de gekozen/beoogde variant.

¹⁰ Idem.

structuren en netwerken en inzet van instellingen voor leerplicht/rmc-functie, welzijn en veiligheid, en met de provincie/grootstedelijke regio voor wat betreft inzet van (bureau) jeugdzorg

- versterken van contacten met Justitie en politie
- inzet van de jeugd-GGz
- samenwerking met ROC/AOC, REC en samenwerkingsverbanden WSNS
- periodiek overleg met gemeente(n) en provincie en relevante schoolbesturen en schoolbestuurlijke samenwerkingsverbanden

*g. aandacht voor mogelijke knelpunten*¹¹

- toeleiding en indicatiestelling (diagnostische onderbouwing, concrete doelen)
- verantwoordelijkheid en financiering (wie betaalt?)
- onderbenutting op schoolniveau van eerdere ondersteuningsmogelijkheden van externe instellingen
- inzet en betrokkenheid schoolmedewerkers bij plaatsing en terugplaatsing
- communicatie en contact met de school van herkomst
- contacten met ouders en gezinnen en het ontbreken van opvoedingsondersteuning
- oplopen van achterstanden voor praktijkvakken
- pieken in plaatsing

Samenvatting stap 4

De werkgroep regelt op operationeel, organisatorisch en beleidsniveau de uitwerking van

- a. accommodatie en overige materiele middelen
- b. aspecten inzake instroom van leerlingen
- c. inzet van medewerkers
- d. programma (methoden, componenten, werkwijzen)
- e. procedure voor terugstroom van leerlingen en nazorg
- f. sturing en organisatie, inclusief financiën
- g. beleidsmatige inbedding in de Swv-VOen regio
- h. aandacht voor mogelijke knelpunten

Het uitvoeringsplan is nu klaar En dus... implementeren!

¹¹ Deze opsomming is ontleend aan onderzoek in 2004 van het LCOJ bij time-outvoorzieningen.

Stap 5 Voorbereiding en implementatie

Het bestuur van het Swv-VO neemt op basis van het uitvoeringsplan besluiten over de wijze waarop en het tempo waarin de reboundvoorziening wordt gerealiseerd. De besluiten van het bestuur hebben betrekking op de aspecten die beschreven zijn bij stap 4 (a tot en met h).

Toelichting

De effectuering van de besluiten wordt gedelegeerd aan de werkgroep en/of de coördinator van het Swv-VO. Ook kan het bestuur een 'kwartiermaker' aanstellen, of kan de beoogde coördinator van de reboundvoorziening de voorbereiding ter hand nemen, al dan niet met de beoogde medewerkers.

De ervaring met het voorbereiden en implementeren van de bestaande (onderwijs)opvangvoorzieningen in Nederland leert dat men voor deze periode drie tot zes maanden moet uittrekken (afhankelijk van de start- en streefsituatie).

Gezien de verantwoordelijkheden van gemeenten voor de bestuurlijke regie op lokale zorgstructuren en netwerken en van de provincie/grootstedelijke regio en gemeenten bij de financiering van inzet van partijen die onder hun verantwoordelijkheid vallen, dienen de afspraken en besluiten van het bestuur van het Swv-VO met deze partijen schriftelijk vastgelegd te worden.

Tevens dient het bestuur van het Swv-VO afspraken te maken met gemeenten en provincie over de wijze waarop het periodiek overleg over de voortgang wordt gevoerd.

Samenvatting stap 5

Op basis van het uitvoeringsplan neemt het bestuur het besluit betreffende de voorbereiding en implementatie van de reboundvoorziening. Onderdeel van het besluit is in ieder geval de delegatie van voorbereidings- en implementatiewerkzaamheden, en de termijn waarbinnen de voorziening operationeel moet zijn.

Nu de voorziening gaat 'draaien', is het belangrijk dat het goed blijft lopen! De borging moet nu nog aangebracht worden.

Stap 6 Borging

Nadat de reboundvoorziening gestart is en zich geleidelijk vult met leerlingen, is het zaak om ervoor te zorgen dat een en ander goed gaat en goed blijft lopen.

Dat moet geregeld worden door als Swv-VO van te voren streefdoelen en kwaliteitseisen te formuleren, en ervoor te zorgen dat werkende weg voortdurend voldaan wordt aan die doelen en eisen.

De doelen en eisen die in eerste instantie het belangrijkste zijn hebben betrekking op de zogenaamde kritische succesfactoren. Dat zijn die factoren die een beslissende invloed hebben op de mate waarin de streefdoelen voor de reboundvoorziening worden gehaald.

De inhoudelijke verantwoording vindt plaats in het zorgplan en de evaluatieve voortgangsrapportage.

Toelichting:

Omgezet in toetsvragen gaat het om de volgende kritische succesfactoren die periodiek moeten worden beoordeeld/getoetst:

- worden de doelen ten aanzien van de omvang en samenstelling van de doelgroep gerealiseerd, alsmede de onder artikel 4 lid 2 a t/m f van de regeling uitgewerkte streefdoelen gerealiseerd?
- worden de kerndoelstellingen en de beoogde resultaten gerealiseerd? Hoeveel leerlingen zijn uiteindelijk geplaatst? Welk programma hebben zij doorlopen? Met welk resultaat (tegenaan schooluitval, terugkeer naar regulier onderwijs, grotere veiligheid op school)?
- is het programma met methoden en werkwijzen conform de ontwerpvereisten vastgesteld (zie de productspecificaties)?
- wordt er gemeten of er sprake is van een werkzame methodiek en wat zijn de bevindingen?
- zijn er doelen gesteld en bereikt op het niveau van de leerling, de school/omgeving en de ouders?
- zijn de medewerkers in staat het programma op de juiste wijze uit te voeren?
- zijn de criteria en procedures voor in- en terugstroom van de leerlingen helder en worden ze nageleefd?
- maken de scholen en het Swv-VO hun verantwoordelijkheden waar ten aanzien van de plaatsingsperiode en terugplaatsing?
- verloopt de sturing van de (organisatie van de) reboundvoorziening volgens plan?
- is de inbedding in de infrastructuur voor leerlingenzorg in het Swv-VO en in de regio geregeld?
- worden de bestuurlijke en beleidsmatige afspraken met gemeente, provincie en andere ketenpartners periodiek getoetst en worden ze ook nageleefd?

Samenvatting stap 6

Het bestuur van het Swv-VO draagt zorg voor borging door regelmatige toetsing aan de hand van de bovenvermelde vragen. De inhoudelijke verantwoording vindt plaats in het zorgplan en de evaluatieve voortgangsrapportage conform de vereisten genoemd in de regeling.

5. Checklist

Deze checklist fungeert tevens als een stroomschema: de fasen moeten in de aangegeven volgorde worden afgewerkt en de vraagaspecten moeten positief zijn beantwoord alvorens men verder kan gaan.

FASEN	VRAAGASPECTEN	JA/ NEE
STAP 1 ORIËNTATIE		
informatie rebound	kent men de kenmerken van de reboundvoorziening?	
behoefte	weet men om hoeveel potentiële leerlingen het gaat binnen het Swv-VO en kent men de variatie in de doelgroep en te realiseren doelstellingen?	
kwaliteit leerlingenzorg	welke leerlinggerichte voorzieningen zijn er binnen het samenwerkingsverband, hoe past de rebound daarin en functioneren de schoolinterne leerlingenzorg en de ZAT's voldoende voor de toeleiding naar de rebound?	
verkenning omtrent inbedding in Swv-VO en in regio; financiële risicoanalyse	levert de reboundvoorziening een bijdrage aan dekking van preventieve en curatieve programma's in de regio? Kan er samengewerkt worden met ketenpartners in de uitvoering en bekostiging van het programma?	

STAP 2 PLAN VAN AANPAK		
tijdpad en tijdsinvestering	is duidelijk hoe het tijdpad en de tijdsinvestering van de voorbereidende werkgroep er uitzien, vanaf initiatief tot en met realisatie?	
kostenaspecten	is duidelijk hoe de financiering en de exploitatie gaan verlopen?	
organisatie	is de toekomstige organisatie van de voorziening helder (taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden, structuur, personeel)?	
samenwerking	zijn de partijen waarmee samengewerkt moet worden op uitvoerend en bestuurlijk niveau in beeld, en is duidelijk hoe die samenwerking dient te verlopen?	
kwaliteitseisen	Zijn de kwaliteitseisen m.b.t. de doelen en het programma, de bemensing, huisvesting, inbedding in de leerlingenzorg en de regio, de wijze van contractering, de uitvoering, de afbouw en de nazorg, de deskundigheid van medewerkers, en veiligheidsaspecten van de reboundvoorziening helder geformuleerd?	

STAP 3 BESLUITVORMING		
huidig niveau leerlingenzorg	is de leerlingenzorg van scholen op voldoende niveau om verantwoord toe te leiden naar en gebruik te maken van de rebound?	
bijdrage aan dekking van wenselijke programma's en sluitende aanpak	heeft een reboundvoorziening werkelijk toegevoegde waarde in de beschikbare regionale programma's voor leerlingenzorg en jeugd(zorg)voorzieningen?	
wel of niet gefaseerd	dient de reboundvoorziening wel of niet gefaseerd tot stand te worden gebracht?	
streefdoelen	zijn de streefdoelen voor de reboundvoorziening gedefinieerd (capaciteit, doelgroep, programma, resultaten)?	
randvoorwaarden	op welke wijze zijn de randvoorwaarden te regelen of reeds geregeld (financiering, exploitatie, personeel, organisatie, zeggenschap)?	
instemming met besluiten door gemeenten en provincie en ketenpartners	zijn de gemeenten, de provincie en ketenpartners akkoord met de besluiten omtrent de reboundvoorziening?	

STAP 4 UITVOERINGSPLAN		
accommodatie en overige materiele middelen	<ul style="list-style-type: none"> o soort en plaats van huisvesting o noodzakelijke inventaris o didactische middelen o gedragsbeïnvloedende middelen 	
inzet van medewerkers, bijvoorbeeld	<ul style="list-style-type: none"> o docenten/leerlingbegeleiders van school o orthodidactische medewerkers van school/ Swv-VO o leerkrachten uit speciaal onderwijs (REC IV) o jeugdhulpverleners, maatschappelijk werkers o medewerkers van indicatiestellende organen/ instellingen (BJz, CvI/REC) o trajectmedewerkers/(leerplicht)consulenten 	
aspecten inzake instroom van leerlingen	<ul style="list-style-type: none"> o tijdstip van aanmelding o wijze van aanmelding o noodzakelijke aanmeldingsinformatie o definiëring door de school van de hulp/begeleidingsvraag en doelstelling/werkpunten o wijze van intakebeslissing o niet-vrijblijvende contractfase (ouders, leerling, school, reboundvoorziening) o regelen van toestemming van ouders/leerling 	

<p>programma (methoden, werkwijzen)</p>	<ul style="list-style-type: none"> o onderwijscomponent (leerstofverwerking, toetsing, huiswerk, remediale hulp) o gedragscomponent (sociale vaardigheden, zelfcontrole e.d.) en aanvullende hulpverlening aan leerling en ouders/gezin o periode van startfasediagnostiek en handelingsplan (contract) o ontwikkelen sociale steun en omgevingsbeïnvloeding (school en gezin) o balans tussen 'uitdaging en gedragsverandering' en 'perspectief bieden en gedragmogelijkheden' o afbouw (begeleiden terugplaatsing of vervolgtraject, al dan niet met nazorg) o activiteiten (invulling vrije tijd en – naschools – activiteitenplan) 	
<p>procedure voor terugstroom van leerlingen</p>	<ul style="list-style-type: none"> o gefaseerde terugkeer of doorplaatsing o aanhouden van afgebakende plaatsingsperiode o vormgeving nazorgtraject en samenwerking met de school waar de leerling staat ingeschreven 	
<p>sturing en organisatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> o werk-, ondersteunende- en sturingsprocessen o wie geeft leiding o financiering en (bestuurlijke) samenwerking met ketenpartners o verdere verdeling van taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden 	

<p>beleidsmatige inbedding in de Swv-VO en regionale voorzieningen</p>	<ul style="list-style-type: none"> o afstemming doelstellingen, doelgroep en financiën o vormgeving aan toeleiding en indicatiestelling o samenwerking met gemeente(n) in het kader van bestuurlijke regie op lokale zorgstructuren en netwerken en met de gemeenten en provincie voor wat betreft de financiering van uitvoerende externe instellingen o versterken van contacten met Justitie en politie o inzet van de jeugd-GGz o samenwerking met ROC/AOC, REC en WSNS o periodiek overleg met gemeente(n) en provincie en relevante schoolbesturen en schoolbestuurlijke samenwerkingsverbanden in de regio 	
<p>aandacht voor mogelijke knelpunten</p>	<ul style="list-style-type: none"> o toeleiding en indicatiestelling (diagnostische onderbouwing, concrete doelen) o verantwoordelijkheid en financiering (wie betaalt?) o onderbenutting op schoolniveau van eerdere ondersteuningsmogelijkheden van externe instellingen o inzet en betrokkenheid schoolmedewerkers bij plaatsing en terugplaatsing o communicatie en contact met de school van herkomst o contacten met ouders en gezinnen en het ontbreken van opvoedingsondersteuning o pieken in plaatsing o oplopen van achterstanden voor praktijkvakken 	

STAP 5 IMPLEMENTATIE		
effectuering uitvoeringsplan	zijn alle aspecten van het uitvoeringsplan (zie vorige fase) behartigd?	
periodiek overleg met gemeenten en provincie	is er een afspraak omtrent periodiek overleg met de gemeenten en provincie over de voortgang van de reboundvoorziening?	

STAP 6 BORGING		
beleidsvorming	komt het Swv-VO op de juiste wijze in het zorgplan tot beleid en streefdoelen m.b.t. de reboundvoorziening?	
programma	is het programma qua doelen, capaciteit, doelgroep/criteria, werkwijzen/procedures, inhoud en methoden conform de ontwerpvereisten vastgesteld (zie de productspecificaties in de regeling onder 4 a t/m f)?	
kwalificatie en toerusting medewerkers	zijn de medewerkers in staat en gekwalificeerd om het programma op de juiste wijze uit te voeren?	
in- en terugstroom	zijn de procedures voor in- en terugstroom van de leerlingen helder en worden ze nageleefd? Maken de scholen en het Swv-VO hun verantwoordelijkheden waar t.a.v. de plaatsingsperiode en terugplaatsing?	
sturing	verloopt de sturing van de (organisatie van de) reboundvoorziening volgens plan?	
inbedding	is de inbedding in de infrastructuur voor leerlingenzorg in het Swv-VO en in de regio geregeld?	
toetsing afspraken	worden de bestuurlijke en beleidsmatige afspraken met gemeente, provincie en andere ketenpartners periodiek getoetst en worden ze ook nageleefd?	

resultaten	(worden de beoogde resultaten gerealiseerd) Hoeveel leerlingen zijn uiteindelijk geplaatst? Welk programma hebben zij doorlopen? Met welk resultaat? (tegengaan schooluitval, terug- keer naar regulier onderwijs, grotere veiligheid op school).	
------------	--	--

Nadere informatie en ondersteuning voor samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs

Wij hopen van harte dat de voorliggende handreiking een belangrijke bijdrage kan leveren aan het planmatig voorbereiden en invoeren van reboundvoorzieningen in het voortgezet onderwijs in Nederland. Behalve deze handreiking zijn inmiddels ook tien beschrijvingen van bestaande onderwijsopvangvoorzieningen beschikbaar op www.onderwijsjeugdzorg.nl, de website van het LCOJ.

In nauwe samenwerking met het Platform Coördinatoren Samenwerkingsverbanden Voortgezet Onderwijs zal de komende jaren de reboundontwikkeling praktisch worden ondersteund. Via het Platform en de genoemde website van het LCOJ zult U op de hoogte worden gesteld van deze activiteiten die zich met name zullen richten op:

- de verspreiding van veelbelovende aanpakken;
- het organiseren van regionale uitwisselingsbijeenkomsten over methodische, organisatorische en beleidsmatige vraagstukken, en
- het voorzien in een helpdeskfunctie voor de coördinatoren van Swv-VO, hun schoolbesturen en andere bestuurlijk betrokken partijen en de coördinatoren van reboundvoorzieningen zelf.

Daarnaast is door het LCOJ de verdere werkontwikkeling systematisch ter hand genomen en een begeleidend onderzoekprogramma gestart naar de prestaties van reboundvoorzieningen. Een groot aantal onderwijsopvangvoorzieningen is hierbij betrokken. Onderdeel van het onderzoeksprogramma vormt ook het verrichten van onderzoek naar de voortgang van reboundvoorzieningen en het publiceren van de bevindingen in een jaarlijkse monitor. Voor nadere informatie over deze activiteiten kunt U zich wenden tot het LCOJ-team, waarvoor mw.dr.s. Tirza Kuijvenhoven als aanspreekpunt dient.

LCOJ-Team Reboundvoorzieningen

Prof.dr.s. Dolf van Veen	– projectleider
Mw.dr.s. Tirza Kuijvenhoven	– coördinator/aanspreekpunt: t.kuijvenhoven@nizw.nl
Dhr. B. Brinkman	– adviseur
Mw.dr.s. Corian Messing	– onderzoeker
Dr. Daan Wienke	– adviseur/onderzoeker

Adres

Landelijk Centrum Onderwijs & Jeugdzorg / NIZW Jeugd
Catharijnesingel 47
3501 DD Utrecht
www.onderwijsjeugdzorg.nl

